

MÓRICZ ZSIGMOND

FORTUNÁTUS

Történelmi színmű három felvonásban

Az Érdekes Ujság karácsonyi ingyen melléklete, 1918.

SZEREPLŐK:

FORTUNÁTUS
DRÁGHFFY
DRÁGHFFYNÉ
ÖREG DRÁGHFFYNÉ
DRÁGHFFY BENIGNA
A PRIMÁS
EFRAIM
DINA
SALAMON
KABOLD
BARTA
PERZSI
VÉNASSZONY
IRÓDEÁK
HUSZ FIATAL LEÁNY
KATONASÁG

Történik 1525-ben Budán és Pesten

Jegyzet. Ezt a fiatalkori munkámat, amely sok-sok éven át a fiókban porosodott, e munkairtó időkben úgy adom ki, régi ügyefogyottságban, mint a gyermek a régi játékát: hátha kerül gyermek, aki kicsit így is eljátszogat vele.

Budapest, 1918. november 28.

M. ZS.

ELSŐ FELVONÁS.

(Fortunátus hálósobája gyönyörű, nagy, sárga terem. Három részre tagozódik, úgy hogy mindenik rész önálló külön interieurt ad. Ragyogó sárga szín az uralkodó. Falak, szőnyegek, fegyverek s más diszitó alapelemek mind sárga alapszínűek. Az egész terem egy jóízű és diszkrét középkori kéjenc fényűző bünbarlangjának a képét adja. Jobb oldalon házi oltár, mögötte ágy, nagy oltárképpel, amely valamely drága szépségű primitív piktor ignotus remeke. Ez a kép egy titkos folyosó ajtaja s ha kinyílik, az oltár és a térdelő zsámoly lépcsőül szolgál előtte. A középajtó beöblösödik s kétoldalt négyszögletes oszlopok teszik szinte fülkévé. Az ajtók igen alacsonyok és szélesek.)

(Efraim, Dina és Salamon alázatosan meghajolva állanak pár lépéssel a baloldali ajtó előtt. Feltűnően sokáig, egész percig maradnak görnyedten, fel sem mernek pillantani. Tudják, hogy még nincs benn Fortunátus, várják. Sötét, rótvörös köpenyekben vannak, a két öreg zsidó igen szegényes külsejű s a sárga zsidófolt lerongyolva lóg a ruhájukon. A lány vadonatúj köpenyben van, amely a földet söpri. A kázmza fel van huzva a fejére, de a férfiaké a hátukon lóg s Efraim ritka ősz haja, borzas feje, csapzott nagy szakállá egyszerre megszerettetik ezt a melegsívű, okos, jámbor, ideges jó embert. Salamon az utakon és batyucipelésben megrokkant, megkopott öreg, nagyon ártatlan és gyámoltalan, ha haszontalanságról van szó, de ha valami üzleti észre van szükség, a szeme megcsillog s ernyedtt ujjai karomszerűen megkeményednek s valami önkéntelen humorral esik rá, mint valami héja árnyéka a beszéd témájára.)

DINA *(hirtelen térdre esik, a másik percben már a földön hever).*

EFRAIM: Dina! *(rémületében melléje roskad).* Elóhim!... Elájult! Most mit tegyek vele? *(még jobban becsavarja a lányát a köpenyébe).* Salamon hamar, mondd el az ájulásról való imát, óh Uram én egész elvesztettem fejem. *(egyre csak csavargatja a köpenyt a lányára, hogy még az arcát is betakarja.)*

SALAMON *(zsidóul, monoton hangon imádkozik, egy szót sem érteni belőle.)*

DINA *(levegő után kapva feléled, sóhajt.)*

EFRAIM: Dina! Gyermekek! Kis lányom! No, csak szedd össze magad. Ne félj. Azért nem egy gójnál vagyunk! Nem idegennél. Izráel fiánál. Snéor Sálmannál. És ha Fortunátus Imrének hívják is, azért ő még zsidó, és a zsidók büszkesége, a zsidók reménysége. Olyan ő, mint Eszter, aki a király házában élt a többi zsidók közül. Igaz, Fortunátus Imre elhagyta apái hitét: de azért igazi zsidó ő! Minden szombaton alamizsnálkodik! és héberül írja a számadási könyveit!

DINA: Ő a legszebb férfi a világon!

EFRAIM *(megzavarodik):* A legszebb... Micsoda szó ez? A legjobb! A legjobb zsidó! Meglátod, ha majd belép, szeretettel ölel keblére bennünket a szegény zsidókat!

DINA: Ha belép! Atyám, ha belép, én újra elájulok, ha belép a szép Snéor!

EFRAIM *(felfortyan s szokása szerint hirtelen méregbe jön):* Elvette-e eszedet Isten, hogy hiábavalóságokat szólasz. Mi a szépség, az Isten küldötténél? Az csak olyan, mintha a budai hitközségről, Isten óvja, azt mondanád, hogy szebb házban lakik, mint a pozsonyi hitközség.

DINA: Óh atyám, ha éreznéd, hogy dobog a szívem, nem beszélnél ennyit. Kérdezd meg a budai zsidó asszonyokat és lányokat, nem állana-e meg a szívük kopogása, ha egyszerre csak a szép Snéor szobájában térdelnének a szőnyegen.

EFRAIM: Isten őrizz, hogy kérdeznék én ilyet tőlük. Egészen más az én tisztem: a törvény magyarázása, és az elmúlt dolgoknak, meg azoknak az írásoknak megfejtése, amelyeket a zsidók a világ minden tájairól összehordanak az én kis házacskámba. És te balgataj gyermek, akit én sok rimánkodásodra azért hoztam el magammal, hogy öregségemnek gyámola légy, mert lábaim már gyöngék és szemeim már homályosak. Ha megloptad öreg atyád bizodalját és ilyen hivsájos vágyak miatt jöttél velem, akkor jobb ha nem nevezed magadat Izráel leányának és Sion gyermekének.

DINA *(fájdalmasan)*: Atyám, ne szólj így velem. Hiszen tudod, hogy én csak egy kis fecsegő madár vagyok Izraelben... De lásd atyám, én mióta élek, mindig, a Snéor bátyám nevével kelek és fekszem és te ezt jól tudtad és soha se mondtad, hogy ne tegyem.

EFRAIM: Bizonytal nem, mert Etel Snéor, ha elhagyta is apái hitét, azért ő mégis igazi zsidó és a zsidók büszkesége, a zsidók reménysége, mint Eszter, aki élt a király házában és első ágyasa volt a királynak...

DINA: Istenem, milyen szép itt minden! Atyám, magyarázd meg nekem, mi az, amit itt látnak szemeim?

EFRAIM: Gyermekem *(Salamon a függönyöket és szőnyeget szakértő módon tapogatja, mindennel nagyon meg van elégedve. Efraim viszont szét sem néz, csak tudós módon recitálja)* a Fortunátus háza tele van véghetetlen gazdagsággal: ékszerekkel, aranyhimzésű szövetekkel, bársonnyal, selyemmel, posztóval, pénzzel, különféle egyéb házi szerekkel és sok szerémi borral.

DINA *(gyerekes, naiv, vidám kíváncsisággal nézeget körül. Általában igen boldog és megelégedett, hogy itt lehet. Salamon halkán magyaráz valamit, de nem mer hangosan szólni)*.

DINA: Mi az a bor atyám? *(idegesen kacag.)*

EFRAIM *(felfortyan)*: Hallgass! Mit lármázol ilyen tiszteletreméltó helyen! Itt úgy kell viselkedned magad, mintha bebozsátánának a zsinagógába a függöny mögé, ahol is nem szabad az asszonyi állatoknak zavarni az emberek ájtatos imádkozását! És te itt úgy fecsegsz, úgy kérdezősködsz, mint a csecsszópók.

DINA: Atyám! Ő jön!... *(Efraimék körülnéznek s helyre állanak ijedten egymásmellé, pedig semmit sem vettek észre.)* Jön Ő és elájult megint az én tetemem! *(Fortunátus a középső ajtón belép)*.

EFRAIM: Csss! Te szerencsétlen teremtés! Hajolj le.

FORTUNÁTUS *(észre sem veszi őket s a jobb oldali ablakhoz siet, azt felrántja és kinéz rajta, de visszahuzódik, hogy kívülről meg ne lássák. Mohón figyel kifelé. Olyan pillantással, mint egy vadat látó vadászkutya, de óvatosan, mint a róka a bokor mögött)*.

KABOLD *(jön s szigorú pillantást vet a zsidókra, akik félve bujnak össze)*.

DINA *(állva marad s szinte átszellemült arccal néz Fortunátusra. Aztán kitalálja, hogy az valami lány után néz ki az ablakon és rémült, ijedt arccal les)*.

FORTUNÁTUS *(halkan, suttogva)*: Gyere csak gyere! Nézz ki. Templomba megy!

KABOLD *(meglepetve)*: Hász ez a Drághffy uram hugja, az istenem uram, biz a Benigna kisasszony! *(Dina megtántorodik.)*

FORTUNÁTUS *(ugy belemert a lelkesedésbe, hogy nem figyel)*: Csitt! Ki ne mondd még egyszer!

DINA: Atyám! Ő más lány után les ki az ablakon!

EFRAIM: Mi? Te szerencsétlen! Hajolj le, hajolj le! Ostoba lány, mért hoztalak el vesztetre!
(Dina szédelegve lehajol.)

FORTUNÁTUS (ebben a percben visszanéz rájuk, már mindnyájan meggörnyedve állanak): Zsidók!... Nem haragszom!... Majd hivatlak! (visszafordul az ablakba s felkiált). Eltűnt!... Bement a templomba. (Kabold a zsidókhoz megy s kitereli őket a szobából. Efraim és Salamon bókok közt eldöcögnek, Dina szédülve, tántorogva megy ki. Kabold utánuk megy s mindjárt visszajön).

FORTUNÁTUS: Imádkozik!... Boldog isten, kihez szól!... Ha én volnék az az isten, térden lesném odafenn az égben! Ó, be teljesíteném! (visszafordul s mélázó nagy léptekkel végig járja a szobát.)

KABOLD (visszajön): Jól vagyunk eccer!... Az országgyűlés fegyverben áll Rákoson, ü kelme meg a lányok után szimatol! A magyar nemesek a Fortunátus fejét követelik, Fortunátusnak meg a Drághffy jányon az esze.

FORTUNÁTUS (visszafordul az ablakból, előre jön s leül a párnás székbe): Micsoda lány, Kabold!... Karácsony óta ételem-italom ez! Ugy imádom ezt a szüzet, mint senkit, életemben!

KABOLD: Fejünkre vakarunk még ez imádságbul.

FORTUNÁTUS (nem hallja): Micsoda leventéről álmodik ez! Aki forró és merész és büszke, mint az oroszlán? Aki mindent egy kockára dob, aki rablólovag, ha kell eget, földet meggázol érte! Ó...

KABOLD: Ajjaj! Megkötik itt jámbor, koszorudat!

FORTUNÁTUS: A szüzek szüze, ez igazi szent soha sem fogja átlépni e küszöböt!

KABOLD: Nem elég a bátyja felesége? Majd buzádba vetik a sarlót, vigyázz! (az oltárképre mutat). Mán nagyon szagolják, hogy itt jár hozzád Dréghffyné asszonyunk!

FORTUNÁTUS: Zárd el, zárd le!... Nem kell többet az asszony! A hugára vágyom!... De közelébe sem lehet férni a kevély Drághffyak lányának!... Soha sem fogja az a gyermek megtudni, mi volt ő nekem!... Pedig tudnék az lenni, amire ő vágyik titkos álmában! Ó, csak pár pillanatig volna itt nekem, míg megkáprázik a szemem a boldogságtól, ha újra eltűnik is!... Kabold, hozd fel nekem!

KABOLD: Óóó! Mostan tértél eszedre!

FORTUNÁTUS: Hamar, hamar gazember! A nagy egek csinálták ki, hogy ma országgyűlés van Rákoson! Nézz ki, üres minden utca! Senki sincs itthon Budavarában! A templom hátsó kapuja két lépés! és egyedül eresztették, egyedül ma az oltár elé imádkozni! Az isten jön segítségemre és minden ördög, ha kell! Itt kell látnom őt! Itt akarok előtte fetrengeni, itt a homlokommal verem a kőkockát és ő a sarkával rám tipor, mert így vagyok méltó rá! mert így vagyok az, aminek ő engem látni akar! Kabold, mért nincs ötezer éves szüzességem, hogy lássa: magtalanul tudnék elsorvadni érte.

KABOLD: Háborodott!

FORTUNÁTUS: Siess, siess! Az oltár előtt imádkozik! Lesd el, mikor kilép, ragyogóan, mint a fellegekből a napsugár! dobd az arcára a keleti mágus kendőjét s hozd fel nekem!

KABOLD: Iszen csak ez süljön ki világra, olyan máglyát raknak alád, égig csap a füstje! Eszeveszett!

FORTUNÁTUS: Hadd vesszen az ész! Huszezer ősöm vétkéért akarok előtte penitenciázni!

KABOLD: Bár magadért tudnál az isten előtt jólelek!... Én nem fogok lányt rabolni a templom kapujából!

FORTUNÁTUS: Az oltár előtt Kabold! Az oltár lépcsőjéről! Ez fog neki kápráztató lenni! Megérzi ő, hogy azt akarom, hogy még ott legyen a ruhájában a tömjén füstje, hajában a szenteltvíz szaga, az arcán az imádság dicsősége, mikor felserken előttem, itt mágnásasszonyok és szolgálóleányok és mindenféle szüzetlen némberek megfertéztetett templomában! Ó, tudja ő, hogy hol lesz! Minden lányos szoba tele ennek a helynek hírével, ahová csak asszonyi állatnak s csak szerelemre szabad bejutnia!

KABOLD: Kötelekbe kellene verni!

FORTUNÁTUS (*térdre esik, suttogva*): Itt fog állani előttem, tisztán, mint a kék lilium, magasan, mint az oltári szentség Urfelmutatáskor és látja, hogy engem megőrzitenek az én vágyaim és tudja, hogy szenté tesznek engem az én bűneim! És azt fogja mondani, hogy a vétkekbe vetette az Ur az erények magvát s azok magasra nőnek, mint a temetői fű. Boldog Fortunátus!

KABOLD: A jó lélekbe, mit akarsz ennyi dajnával! Még a nényével vége sincs, mán a hugával újra!... Há, nézz én rám! Én rám la! Én se vagyok kutya! Ember vagyok! Harminc esztendő óta vagyok asszonyra való legény! Ha kapóra jött valami cseléd, nem mondom!...

FORTUNÁTUS (*feláll, hidegen, keményen*): Indulj! Fel kell hozni a lányt!

KABOLD: Jaj, ne kívánd édes uram, ne kívánja kelmed, ha istene van! Örüljön, hogy a másik se jön! Bezzeg arra vigyáznak most, mint a Krisztus testére husvétba. Az öreg Drághffyné mindent tud, két hét óta kőművesekkel van tele a palota odaát, úgy keresik ennek az alagutnak a tulsó végét! mer a vén asszonyt má megöli a kíváncsiság, hogy, hun lehet titkosan átgynni a menyének ide e!

FORTUNÁTUS (*hirtelen felriad, szenvedélylyel*): Mindjárt elvégzi az imát. Itt a keleti mágus kendője! Menj érte!

KABOLD: Nappal? én? az oltár előtt? A galagonyabokor megfog engem, poroszlókézre ad, ha megteszem!... Jaj, uram ne kívánd.

FORTUNÁTUS: Jól van. Abrakot vetek neked! Itt egy erszény arany (*odadobja a kis asztalra*). Ha elhozod a leányzót, fogod a zacskót, leoldod az istállóban a hókalovat és mégy amerre látsz. De ha fel nem hozod, rögtön felköttemlek a pincében, vagy a padláson! A legelső ágon!

KABOLD: Ne volnál csak Fortunátus!... de az ördögnek minden sikerül, mihelyt gazság! Hát csak ide azt a mágyiás kendőt!

FORTUNÁTUS: De vigyázz! Mert ha egy annyi idővel, míg az alma leesik fájáról, tovább tartod az arcán, mint kell, a mennyeknek országába küldöd az angyalt, de én téged a pokolba, ördög fajzat!

KABOLD: Énnye, tán először van a kezembe! Hát hány jányt hoztam én már fel evvel! Volt-é csak eggyel is baj?

FORTUNÁTUS: Hát az első? Nem meghalt-é?

KABOLD: Az első! A nem számít, a csak próba vót!

FORTUNÁTUS: Küldd be a zsidókat!

KABOLD: Ha most se főznek szurokba, füstölő barát leszek a paradicsomba! *(el)*.

FORTUNÁTUS: Egy marék aranyért minden országokat máglyára eladnék: egy szép lányért tengerbe hánynék minden aranyat!...

EFRAIM *(Dinával és Salamonnal bejön. Alázatosan, meggörnyedve állanak meg előbbi helyükön. Dina sápadt s egészen át van alakulva, valami lázas makacsság látszik az arcán s merőn nézi az elfordult Fortunátust)*: Etel Snéor!...

FORTUNÁTUS *(hirtelen visszafordul s természetes hangon rászól)*: Hogy mersz engem!... Nem tudod, ki vagyok! Fortunátus Imre, magyarok főura, keresztények elseje, országos alkincstartó, thesaurus regii *(erősen)*. Nem félsz, hogy mind tömlőre hányattalak! *(Találkozik a szeme a Dináéval, aki rémülten s kigyuló arccal néz rá. Elhallgat s a lányt meglepetve szemléli)*.

EFRAIM: Csak engem nagyur, csak én vagyok hibás!... *(észre veszi, hogy Fortunátus szigorúan nézi a lányát)*. Lányom ez kegyelmes ur, utolsó sarjam, velem kérezkedett a boldogtalan, hogy öregségem gyámola legyen, merthogy térdeim roskadtak és szemeim alig látók. Csak egy kis gerlice ő, aki a ház körül jár mellettem és a saját szavát sem érti. És az öreg Salamon: jó ember, de nézd el neki kegyelmes ur, hogy a törvényhez nem ért... És én nagyur, én csak az öreg Efraim vagyok, a kit a lélek rávitt, hogy a Szombat-utcából feljöjjön a Szentgyörgy-térre, egész a Duna felé néző várfalig... a törvényt magyarázom uram és megfejem azokat az írásokat, a melyeket a zsidók a világ minden tája felől egybe hordanak nekem.

FORTUNÁTUS: Lányod?

EFRAIM: Lányom, uram; vesd le csuklyádat gyermekem.

DINA *(hátra veti a kámzsát s égő szemekkel néz, aztán, hogy Fortunátus megdöbbenve néz rá, lehanyatlik a feje)*.

FORTUNÁTUS: Dina... *(melancholiával)*. Mikor még Izraelben éltem, nekem is volt egy kis hugom, Dina...

DINA *(felnéz s szinte imádattal mondja)*: Én vagyok uram...

FORTUNÁTUS: Igazán, öreg Efraim vagy-é? vére atyámnak Efraimnak?

EFRAIM: Igen, nagyur, mi ketten vagyunk most Efraimok a budai hitközségben, - isten tartsa meg!

FORTUNÁTUS: Efraim rabbi a törvénytudó?

EFRAIM: Igen, nagyur.

FORTUNÁTUS: Szólits Etelnek... Etel Snéornak...

EFRAIM: Snéor Sálmán ő!... *(könnyesen, lelkesen, előlép)*. Az egész budai hitközség tudja, hogy mikor ama rágalmozó lépett föl, ki a zsidókat azzal akarta rágalmozni, hogy keresztény gyermeket megöltek; a vért pedig ő maga rejtette el a zsidók közt, te Snéor Sálmán, megtudván a dolgot, a királynál és előkelőknél közben jártál, míg a rágalmozót a te kezeidbe adták és te pedig a zsidóknak, kik azt megfojtották... A pénzt pedig, amit erre költöttél mind a saját erszényedből adád vala s miután ezt cselekedted volna, minden rabbi, minden község, minden zsinagógában kihirdette, hogy aki téged hitehagyottnak nevez, az előjárók által személyén s vagyonán büntetessék!

FORTUNÁTUS: Azért jöttél-e, hogy ezeket megmondod?

EFRAIM: Nem azért gyermekem, de a szívemet meglágyította a te hangod és... *(szemét töröli)*. Az egész budai hitközség, isten védje meg, tudja, hogy Csehországban, mely királyság szintén a magyar király uralma alatt áll, a prágai hitközségben, hol sok zsidó lakik, még több, mint Budán, dühösködnék ellenök, hogy onnét kiüzzék őket, de ám Etel Snéor Sálmán személyével és vagyonával közben jár, hogy Istennek segítségével ezen csapást is Izráelről elfordítsa.

FORTUNÁTUS: Ha ezért jöttél, örömmel térhetsz meg. Őfelsége, a mi király urunk, már iratja deákjaival a levelet, hogy megvédje a prágai zsidókat.

EFRAIM: Isten hosszabbítsa meg az ő napjait, az ő királyságában. Minden zsidó meghajol és földre borul az ő nagy fölségének széke előtt.

FORTUNÁTUS: Ha ezért jöttél, most elmehettek.

EFRAIM: Nem ezért jó fiam!... Rövid leszek, mint a talmud egy verse... Elmondom neked az én kedves jó fiamnak és az Isten által felmagasztalt kedves jó nagyuramnak, mért kellett nekem járástól elszokott lábaimat arra erőltetni, hogy a Szombat-utcából feljöjjek, fel a Szentgyörgy-térre, a Duna felé néző várfalig... A felséges Mária királyné, a felséges Miksa császár leánya és Fülöp, kasztíliai király unokája papokat hozott magával Spanyolországból, akik egészen ki akarják forgatni a magyar zsidókat abból a boldog életből, amelyet a kegyes magyar királyok alatt éltek. Rövid leszek. A magyar királyok, ha egyéb országaikban kegyetlenül bántak is Izráel menekülteivel, ez országban boldog időket hagytak nekik. Így Zsigmond király, így Albert király, akit jónak és irgalmas szívűnek ismertek keresztény alattvalói: véres országot és elátkozott tartományt csinált Ausztriai birodalmából, de Magyarországot meghagyta nyájas menedékül számukra. Így Mátyás király, így Lajos király őfelsége. És miért édes fiam! Ezt kell jól megértened és ezért kellett nekem járástól elszokott lábaimnak ide vonszolni öreg testemet. Azért, mert a magyar szokások szerint eleddig úgy tekintették a zsidókat, mintha nem is emberek volnának, hanem valamely birtoka a királynak, hasznos tulajdonuk, mint a méhköpük, amelyek koronként megtelnek mézzel, amit is ki lehet szedni a köpükből: így a zsidóktól a náluk meggyarapodott pénzt. És ezért olyan gondjuk van rájuk, mint csordákra és méneseikre és engedik vala, hogy békében éljenek és szaporodjanak és jaj azoknak, akik bántani merészelik őket. És törvényeik vannak a zsidó vagyonról és a zsidótartás jogáról és a királyok csak ritkán ajándékozzák el a zsidókat és a nagyurak, ha kinek vagy egy zsidója van, megbecsüli, úgy őrzi, mint a szemefényét, el nem ajándékozná, inkább nem bánja, ha csordáját elrabolják, mintha a zsidóját kifosztják. Legfeljebb, a halála után testálja el, mint féltett kincsét.

FORTUNÁTUS *(sóhajtván)*: Engem is így testált el valaha Perényi Imre nádor uram egy főasszonynak! *(Dina egyre égőbb lelkesebb tekintettel néz rá s az ő hatása alatt)*. Cudarok, gazok!

EFRAIM: Ne káromold Izrael istenét gyermekem! megszorította derekunkat bűneinkért, de egyben oltalmat is adott választottjainak a nyomoruság földjén. Addig boldog itt a szegény zsidó, míg azt nem kezdik hirdetni, mint most a spanyol papok, hogy: „a zsidó: ember, a zsidó emberek feszítették meg a Krisztust! Ki kell pusztítani a zsidó embereket!” Kitalálták a vádat, ami eleddig hallatlan volt ez országban és most a királyné egyre-másra ajándékozza el a zsidók vagyonát. Sopron városában új várfalat emeltek és mivel emiatt le kellett rombolni némely keresztények házait, a királyné kárpótlásul ezeket megajándékozta a belvárosban lakó zsidók házaival és azt írta a tanácsnak, hogy a szétosztásnál érdem szerint nézzenek a keresztényekre, ki mennyit kapjon, igazságosan osszanak: „mert ugymond, az isteni törvény azt

parancsolja, hogy az igazi keresztény hit hiveit többre kell becsülni a zsidóknál, hogy így a hit meghozza bőséges jutalmát”.

FORTUNÁTUS: Már a király visszavette a királyné adománylevelét.

EFRAIM: Soká éljen a mi urunk, a király és az ő vére menjen át az ő maradékaiba: de Kőszeg városának a király tett hasonlatos adományt. Mikor a tavaszon a nagy bandériumot rendelte a király, a városi tanács felparancsolta a zsidókat és azt mondván, hogy nekik pénzük nincs, megparancsolta nekik, hogy adják össze a kellő pénzt az egész bandériumra, kölcsön. Mikor aztán a katonaság megnyerte a király tetszését, azzal a kéréssel ostromolták a király szívét, hogy „jutalmul nagy áldozatukért, engedje el Őfelsége mind a pénzt, amivel a város tartozik a zsidóknak, de még azonkívül a magánosoknak is legalább a zsidókamatokat!” És úgy lőn. *(Fortunátus lehajtott fővel elfordul és elsétál az ablakig, ahol egyszerre kinéz, s elfelejti az egész dolgot, eszébe jut a másik ügye.)* És ki fogja csak krónikába is tenni bár, hogy „ezen időkben a zsidók állították a saját pénzükön az országos bandériumok legfőbb részét a haza védelmére”.

FORTUNÁTUS: Mit akarsz.

EFRAIM: Szorgalmasan kell ó gyermekem tanítani a régi igazságot! Csak hadd nézzenek minket, hadd nézzenek jószáguknak, hogy élhessünk mint emberek, ne kiáltsanak ki embereknek, hogy sirva kelljen bujdosnunk e siralom völgyében, mint az üldözött vadaknak!

FORTUNÁTUS: És te, Dina Dinácska, te is azt mondd?

DINA: Én?... Inkább legyek üldözött ellenség az isten földjén, mint megtört háziállat! Szégyen, szégyen Izraelre, átok és gyalázat, hogy Góg és Mágóg fiainak jármába hajtotta fejét!

EFRAIM *(felcsattan)*: Ostoba lud gágogása! Micsoda szók ezek? Ezért hoztalak-e magammal, hogy lerontsd, amit az értelmes öregség épít?

DINA: Vér és hulla és pusztítás jöjjön sanyargatóinkra, hogy naponként és szünet nélkül lássuk! *(Ledobja magáról a csuhát és lángszinű selyemruhában áll.)*

EFRAIM: Micsoda ruha ez? Nem tudod-e a parancsot, hogy milyen ruhát szabad felvenni egy zsidónőnek!

FORTUNÁTUS: Csodálatos tűz minden szavad! Óh szépség, óh imádandó gyönyörűség! Honnan az egekből szállottál alá!

EFRAIM: Az én lányom ő, uram!

FORTUNÁTUS: A nagy isten khérubimja!

EFRAIM: Az én lányom, ha mondom! Én nemzettem ezt késő aggykoromban Rákhellel, a zsidók kántorának leányával.

FORTUNÁTUS *(nagy izgalommal; éhesen szemléli)*: Mit tudod te öreg Efraim, ki ő? A női nem dicsősége! Istennek földi angyala! És micsoda ábrándjai lehetnek az igazi férfiról!... *(Lángol.)* Én mondom neked, hogy soha sem láttam asszonyi állatot, akiben ekkora lélek lakozott volna! Micsoda termet és minő tekintet! Leány, a te szépséged megállítja a napot és a te hangod megszelidíti az óceánt!

EFRAIM: Örjögök! Máglyára akarjátok-e hurcoltatni a szent nép ezreit és tizezeit!

DINA: Övezze magát fegyverrel, aki soha fegyvert sem látott és gyermekek verjék meg az erős férfiakat, mert itt áll felettünk az Ur, aki erős és bosszuálló és az ő neve előtt leomlanak Jérikhó falai!

EFRAIM: Semmit sem tud, semmit sem tud és ez akar-e prófétálni! Egy ígét is tud-e a bibliában, amint írva van és a Judithok sarkába akar ez hágni? Ó jaj, óh jaj, óh ezer jaj árva fejemre, hogy hagytam meglopattatni magamat a lopótól és megcsalattatni az álnoktól. Ne higgy neki, édes fiam, ne higgy neki. Csak alakot tesz magából, mert tetszeni akar neked. Nem az istent szereti ez, csak téged! *(Hirtelen nagy ötlete támad, félig sugva.)* A vére kergeti! a bűnös vére! az szabadítja fel a nyelvét szóra, hogy szemedet magára fordítsa. Hiszen mióta él, mindig a neveddel kél és a neveddel fekszik. De a gonosz, vesztébe rohan! Odadobom neked! *(Sirósan.)* Mit bánom én, tedd utolsóbbá a szemétnél! Töltsd be kívánságát! Aztán megfojtom! mert az én vérem ő, az én ágyékomnak sarja! és az enyém, mint ez a rongy, ez a ruha, mint az ebem, a csirkém! Ó jaj, jaj nekem, vénnek, hogy házamnak csirkéje gyűjt eleven szemet a fejemre!... Aztán, ha a véred lehült, ha majd elmúlik a szemedről ez a gőz, ez a pára, majd meggyőzlek Snéor, hogy a népre csak a hasznos igazságokat szabad kibocsátani! Csak azt az igazságot kell a népnek prédikálni, amely hasznos Izráelnek! *(Elmegy Salamonnal.)* Amely Izráelnek hasznos! *(El.)*

FORTUNÁTUS *(kevés szünet után mohón odasiet Dinához, aki szédelegve áll):* Dinácskám, gyermekem, igaz-e amit öreg atyád beszél? Óh szépek szépe, csodálatos leány! Megkötöztél szemed kárbunkulusának sugaraival. Lábad elé varázsoltál és soha nem fogok bájolásod elől menekülni. Ó te szépség királynője, fölötte mindennek, amit eddig elképzelni bírtam! Csak Izráelben támad ilyen csoda! Igaz, igaz, minden szó igaz, amit agg atyád ejtett!

DINA: Ó Sálmán Etel Snéor, én bátyám! Megloptam atyám bizodalját és megcsaltam szemem, miattad! Szivszorulással jöttem hozzád, mert el kellett jönnöm, mert ha el nem jövök, meghaltam volna. Csecsemőkorom óta, igaz! a te neveddel táplálkoztam és a te hireddel oltom szomszaimat. Oly erős a kívánczóság utánad a szivemben, hogy imént mig meggörnyedetten vártunk, fejembe rohant minden vérem és arccal borultam le a szőnyegre, amelyet a te lábaid taposnak.

FORTUNÁTUS *(a párnás székhez vezeti, s leülteti):* Nos és kiábrándultál-e, hogy megláttad a te szegény bátyádat?

DINA: Hogy lehetne az? Ha láttalak volna rutnak, vagy öregnek, vagy akármilyennek, amilyen idegen képet csak visel ember, mégis az én bátyám lennél, akit én szeretek olthatatlanul! *(Nem néz rá.)* De te hatalmasabb vagy, mint amilyennek a fecsegők dicsőítenek a zsidó-utcában, okosabb, mint a bölcsek mondogatják felőled nagy szakállukba a zsinagóga tornácán. És szebb vagy, mint a lenyirt haju zsidó asszonyok pletykában emlegetik együtt, mikor titkos kamrájukban viselik a drága ruhákat és ragyogó kőönttyüket, amelyeket zálogban bírnak a mágnás asszonyoktól.

FORTUNÁTUS: Óh, te édes nyelvű boszorkány.

DINA: Olyan vagy, amilyennek reméltelek. Tetőtől-talpig aranyból és acélból. Te erős és bátor és dicső! Te Sámson és Dávid és Salamon és Absolon! Te minden zsidók vezére, titkos messiás!

FORTUNÁTUS: Nézd Dina e kezeket: fejérek, mint a hó. Pedig több vér szennyezte, mint Jeruzsálem falát. Nézd az arcom, vidám és mosolygó, pedig, több átok vágódott bele, mint amennyi szél a boszorkány éjfélen. Nézz bele a szivembe: több lelkivád marcangolhatná, mint a keresztények poklának minden fetrengőjét. Dinácska: egy nagy talizmán véd engemet! tehetek akármit, minden lepattan rólam: megvéd engem az én *hitem*. És Dinám, úgy ragaszkodom a zsidósághoz, mint a mentsváramhoz; azok a szombati alamizsnák mentenek meg, azok a péntek esti imák, azok a titkos böjtölések és azok a zsidó betűk, amelyek naponta emlékeztetnek a választott népre. És ha egyszer halálokat érzem, akkor Dina, zsidó papok vegyenek körül, és én szivbeli töredelemmel térek vissza Izráel ölébe, hogy eljussak Ábrahám kebelébe.

DINA: Az nem elég Snéor! Le az álarccal!... Soha én a máj napig nem hallottam ezekről a dolgokról! Éltem, mint a galamb a kalickában, aki nem tudja rabságát... De most, hogy titeket erős férfiakat hallottalak alkudozni!... Óh, mért nem vagyok én erős férfi, hogy kivonjam a szabályt a hüvelyből és tüzet ontsak az elnyomók házára!

FORTUNÁTUS: Óh te szépség, te drágaság. Milyen boldog ember is vagyok én, hogy ilyen kinccsel ajándékozott meg az Ur, a szombati alamizsnáért... *(Belép Kabold.)* Ah! *(felugrik, s odasiet.)* Mi az?

KABOLD: Baj, baj! Ebbe a szempillantásban toppant be a kapun maga az öreg Drághffý. Nem volt husz lépésem, hogy előtte belopjam a hugát.

FORTUNÁTUS: Megláttak-e?

KABOLD: Ugy ment, mint a karikacsapás!

FORTUNÁTUS: Menj Drághffý elé, én is megyek. Be ne lépjen ide! Hol a leány?

KABOLD: A még alszik, a kerek házban maga *(felveszi az erszényt.)*

FORTUNÁTUS: Ember, egy hajszálat meg ne érintse!...

KABOLD: Mán én felőlem mindenki ott jöhet-mehet, ahun akar. Isten áldjon kapufélfa! *(el).*

FORTUNÁTUS: Dinám, most menj atyádhoz el, országos főúr jött hozzám. Várj reám.

DINA *(félve, féltve)*: Várok reád! Izrael leányai tünni, várni, jól megtanultanak!

FORTUNÁTUS: Így mennél-e el? Dina! Egy csókot!

DINA: Ha tudnám, hogy csókommal lángragyujtalak! úgy csapnék le érintetlen ajkammal reád, mint az ur tüze a fenyőszálra.

FORTUNÁTUS *(szenvetélyel átkapja, s lázasan csókolja)*: Nincs több igazi tűz, csak Izrael leányainak ajkán! *(Dinát átvezeti azon a bal ajtón, amelyen Efraimék kimentek, aztán gyorsan visszajön, s a középkajót el akarja zárni. Abban a percben felnyílik az ajtó, s belép rajta Drághffý)*: A nagy házba nagyuram, a méltó helyre a méltóságos vendégek. Ez csak kis zug. Háló házam.

DRÁGHFFY: Táguljon kegyelmed!... Csak semmi cerimonia. Jobb a kis zug, ahol te is szívesen marakodsz... otthon vagy, én is... Áá! *(meglepetve körülnéz)*: Csupa aranyház, királynék ágyasháza ez?!

FORTUNÁTUS: Perényi Imre nádor, Isten nyugtassa, jó keresztapám, ő testálta szegény szolgájára!

DRÁGHFFY: Ugy! Perényi! Hm. Az mindenkinek nagy ajándékot hagyott, mi? Kiszikkadt vén odvas fa. *(jár-kél, s közben beszél, figyel)*; meghagyta hány deák énekeljen felette, hány hajdu, milyen ruhában álljon őrséget körülötte, hány vén asszony sirassa, ki kísérje!... A király, a primás, a nádor, sorra, főurak, kókusok és meghagyta, ki mennyi pénzt kapjon, ha gyalog megy utána a temető kapujáig! Há?... Mindenki ott volt. Kacagtam rajtuk! Kutják, mennek szagolni a koncot! Vén kujon, Perényi maga is kacagott valahonnan alulról, hogy megtisztelték a pénziért! jeles egy temetés! Soká megmarad annak a hire! hát te ezt a házat kaptad, mi? ezt a szobát, hisz ez csupa arany! találkahely! asszonyok járnak ide! hallottam bizony, vén Perényi titkos folyosókat vágatott bele. A szomszéd palotába szógáll! Átmegy a Duna alatt is! Mi? Hát mit adtál érte?

FORTUNÁTUS: Én fizettem ki a pénzbeli donációkat.

DRÁGHFFY (*megtorpan*): Mi?... a tizezreket, a királynak? meg a többinek?...

FORTUNÁTUS: Mindent uram!...

DRÁGHFFY: Ugy! Drágán vetted! mi? Ki is akarod használni?

FORTUNÁTUS: Ahogy egy házat lehet uram. (*félre, magában gunyosan.*) Mindent tudsz!? Rám rontasz? Kelepcébe akarsz csalni?...

DRÁGHFFY: Csudállottam is. Vén dög Perényinek soha egy dénárja is nem csörgött az iszákba... Miféle szék ez itt?! Hány csatában törték össze a csontját, aki ilyet kifundált! Világyomorékoknak való?

FORTUNÁTUS: Jó abban ülni, próbálja meg kegyelmed!

DRÁGHFFY (*dühöngve*): Nem vagyok én égi nyavalyás! Az asszonyomat ki is verném a házból, ha ilyenbe ülne. Az öregapám apja még oláh volt a Retyezáton, sose hált életében egyszer is fedél alatt. Az anyja is ott kölkezte az erdőn egy makkfa tövében, mint a többi medve a boccsát. De marokkal fojtotta meg a toportyánt, ököllel verte agyon a mackót! Az öregapám is többet volt csatában, mint házban, hanem a kecskepásztor fia több földet szerzett, mint amennyit az apja életében bejárt. Engem az apám lófarkára akart köttetni, mikor az anyámtól paplant kértem! Az én házamba nem piszkított sárgát Perényi, nem is fog! Micsoda rongyok ezek! (*letépi a szétszórja a szobában a párnákat.*)

FORTUNÁTUS: Némbereknek kellemetes!

DRÁGHFFY: Ha! Az ágyasházadba hát némbereket eresztasz? megvallod nyilván! Rongyokkal rakod, cifrákkal cifritod! cafráknak! Soha férfi ember hálóházába asszonyi fajzatot be ne eresszen. Hálj a fegyvereddel, csatlósoddal, vadászebeddel! asszonnyal soha!

FORTUNÁTUS: Ha ráéhezek!

DRÁGHFFY: Akkor keresd meg. Améket elől kapod, vedd el, mint kakas a tyukot. Osztán rugd fel, hagyd ott! (*beleül a letépett székbe, másat gondol.*) Mi van azokban a pergamentekben, akikben ígértél.

FORTUNÁTUS: Minden írás megvan. Itt a fiókban.

DRÁGHFFY (*ujra kitör*): Hozzád kényes perszónák járnak, már nem lehet várni semmit belőled. A fal fejr legyen, a medvebőr fekete, a fegyver acél. Eladtad a velencések ajándokait, akit rád bízam?

FORTUNÁTUS: El bizony; mindent uram, pedig jó szerencsével. Kitudtam a velencésektől, hogy ők azokat a szőnyegeteket, amelyeket kiköveteltél tőlük a közbenjárásodért, darabját 180 arany forintot vették. Eladtam a nyolc szőnyeget az egri püspöknek, meg az aurániai perjelnek egyet-egyet kétszázötven aranyon.

DRÁGHFFY: Az egri püspök, a zsobrák, a dupláját fogja venni értük.

FORTUNÁTUS: Így is elég. Négyezer aranyat kaptam értük. Meg vagy elégedve velem?

DRÁGHFFY: Hol az a négyezer arany? Rakd ládikádba, küldd a palotámba. De megszámlatom!...

FORTUNÁTUS: Csak számoltasd nagyur, tudod-e, hogy hét aranyat ígértél egyér, egyér nekem, a szőnyegekér, ha eladom. Ötvenhat aranyat leveszek belőle.

DRÁGHFFY: Ötven arany! Te pióca!

FORTUNÁTUS: Ötvenhat! Nyolczor hét ötvenhat, uram!

DRÁGHFFY: Nem igaz! meg akarsz csalni, mint a multkor, mikor elpotyáztad nekem az erdődi szerzést!

FORTUNÁTUS: Igazán mondom, avval se csaltalak meg. Máskülönben hiszen kegyelmed ingyér kapta: a csatlósai rablották a leMBERGI vásárosoktól.

DRÁGHFFY (*kardjára üt*): Fegyverrel szereztem! Igaz jussom volt! De ha most is megcsalsz, meglekelem az agyad! Huszonöt arany se jár azért a nyolc rongy pokrócért.

FORTUNÁTUS: Ötvenhat uram. Hétszer nyolc ötvenhat.

DRÁGHFFY: Megállj, mert kiszámolom, ha hazudsz, jobb ha előre mérget veszel (*kinyújtja a kezét, mind a két tenyerét s kifeszíti mind a tíz ujját.*) Nyolc rongy. (*a balkezén bezár három ujjat*) hét-hét arany (*a jobb kezén bezár két ujjat, s pihen.*) Na. Két-három, az éppen hat. Mi?

FORTUNATUS: Kétszer három hat, uram!

DRÁGHFFY: Hat (*sorra kinyitja a két kezén a lezárt ujjait egyenként, s számol*) tizenhat, huszonhat, harminchat, negyvenhat, ötvenhat, (*elképed.*) Ötvenhat, (*felnevet*) hahá! látod, hogy rajta tudlak kapni, ha akarlak, kiszámítok én a tíz ujjamon mindent! Nem csak ti tudtok számolni, mi?... Hehehe! Na, legyen a tied száz arany, amért most az egyszer becsületes voltál. El ne felejtsd, kivel van dolgod! Drághffyval, aki tud jutalmazni, de bosszut is tud állani! (*vadul.*) Kegyetlen bosszut, embertelen bosszut! Rögtön rakasd össze nekem a pénzt.

FORTUNÁTUS: (*kikiált*): Deák! Rakj össze egy perzsa ládikóba 3844 aranyat! (*Deák bejön.*)

DRÁGHFFY: Mennyit?

FORTUNÁTUS: Rakj össze négyezer aranyat, jól megérts. Akkor vegyél ki belőle százat, mert azt nekem adta a kegyelmes ur, akkor vegyél ki belőle még ötvenhatot, mert az az enyém juss szerint.

DRÁGHFFY: Aj, te nyuzó, hát csak nem engedi el a magáét. No, vegyél ki magadnak is egyet! (*elsétál balra.*)

FORTUNÁTUS: (*halkan*): Csak háromezret pakolj be... csak kétezret! (*hangosan*) De ami a mienk, azt el ne felejtsd kivenni! (*Deák el*).

DRÁGHFFY: Jó, jó, kössenek fel, nehéz élet, mióta ez az új világ beütött. Azelőtt csak az volt a törvény, hasítsd ketté derékig. De ma kicsit ér, ha csak annyit tud az ember. Ma pénzt kell keríteni, ma zsidókkal, izmáelitákkal, örményekkel kell az embernek alkudozni, pedig ott sose lehet tudni, mikor csálnak meg.

FORTUNÁTUS: Én sose merném megpróbálni.

DRÁGHFFY: Nem is komendálnám!... Hát amaz fundált irások már hol vannak?

FORTUNÁTUS (*felnyit egy ládát*): Minden készen van. Itt van egy vallás tételről való privilégium levél, az egri káptalan pecségi alatt, hogy Péter püspök és Rozgonyi István fiával Jánossal egyetemben, kötést tettek volt. Zecséni jusson birhatja Hadadi Pál földjeit (*mást vesz elő.*) Item egy nyitott privilégium, az egri káptalan pecségi alatt és Ulászló királynak öregbik pecségi alatt kit az Garai urak ellen az Drágh fiai nevére csináltattam, az Abon nevű jószágról (*mást vesz elő.*) Item, más privilégium Wladislaus királynak kisebb pecségi alatt, kiből fél sasfő vagyon, mint ha ezt a király engedte volna, hogyha az Tamás fiainak Lászlónak és Hendrichnek magvok szakadna, tehát mind örökös s mind pedig lelemény jószáguk szállna a Drághffy János fiaira.

DRÁGHFFY: Jól van fiam, ezt jól csináltad. László már fiak nélkül meghalt, a Hendrichnek vagyon ugyan két fia, de szárazbetegség van a mellükben. De mi lesz az én Debrő Imre szolgálammal?

FORTUNÁTUS: Csináltattam egy grácia levelet, azon Wladislav király pecséti alatt, kiben kettős sasfő vagyon, hogy ő Debrő Imre fejének és jószágának megkegyelmezett volna.

DRÁGHFFY: Lámcsake, milyen kicsi az egész. Elő vesz az ember egy kis pergamentet és azt írja rá, amit kell. Járjon utána, akinek jól esik. Ezeket jó helyre teszem, igazán megbecsülöm. Csak még azt szeretném megérni, hogy ország bírója legyek. Akkor osztán nem félek senkitől is. Na. *(Elrakja.)*

IRÓDEÁK *(jön, hozza a kis perzsa formájú ládikát).*

DRÁGHFFY: Jól van szógám, meg van-e olvasva. *(Íródeák meghajlik.)*

FORTUNÁTUS: Mindjárt itt utána számoljuk egyesével.

DRÁGHFFY: Hadd el! Kivetted-é a száz aranyat belőle. *(Íródeák meghajlik.)* Hát magadnak az egyet? *(Deák boldogan mosolyogva int.)* Hé, látom az orrodrol, hogy kettőt loptál! de igen akasztófa ága. Hazudsz, de megolvastatom! ha egy is hibádzik, karóba huzatlak! Gazdádval együtt! *(Nevet. Íródeák ijedten hátrál s el.)* Keményen kell bánni ezekkel a cudarokkal, mert a szemét is kilopják az embernek. Na már osztzkodjunk. Sok helye van ennek! *(Belemarkol a pénzbe s szórja, mint a homokot, egy marékkal kiemel.)* Ezt meg kell adni az érseknek, mert sose adja ki a hét parasztomat, pedig igen jeles szekérmivelő mesterek. *(Jobb zsebébe teszi.)* Ezt a pápai legátusnak adom, hogy sürgesse már a római nagy papnál a feloldozásomat, amért egyszer dühömben mind elvertem az erdői papokat, hogy nem birták elimádkozni a szőlőmről a jégverést. *(Bal zsebébe teszi.)* Ezt megfizetem a budai zsidóknak. Nem, az ebek várjanak ebek harmincadjára, inkább megveszem rajta az Avast. Egy marék pénzért ide kell adniok a Móricz fiaknak, úgy se érnek vele semmit, csak medve lakja meg oláj, ha nem adják ide, Marótra viszem a bandériumot! de akkor szorulnak!... A többit már ki kell hányni a katonák fizetésére, mert tegnap is megfenyegettek, hogy felégetik a pesti kastélyomat. Hej keserves világ ez a mai, nagy a drágaság, hajdanába az egész fekete sereg nem került annyiba, mint ma egy rossz bandérium.

FORTUNÁTUS: De remélem uram, Drághffy bátyám, velem meg vagy elégedve.

DRÁGHFFY *(élesen, szurósan ránéz):* Meg. A sok írásért én is mutatok egyet. Egy jó privilégium-levelet. *(Kiveszi a zsebéből s elébe tartja Fortunátusnak, de úgy, hogy az nem veheti el, csak úgy olvashatja.)*

FORTUNÁTUS *(olvassa):* Mi, II. Lajos, Isten kegyelméből Magyar-, és Cseh... királya... ezennel adjuk tudtára mindeneknek, akiket illet, hogy Imrét, alkincstárnokunkat, akit Fortunátusnak, avagy Szerencsésnek neveznek, sokrendbéli hűtlensége... Mi ez uram!...

DRÁGHFFY: Olvasd, csak olvasd!

FORTUNÁTUS: Rendeink kívánságára máglyahalálra ítéltük... Uram! miféle tréfákkal mulat te kegyelmed!

DRÁGHFFY *(vad arccal feláll):* Addig vezettek pórázon, mig hagyom! A pénzed már itt van! Az írásokat megcsináltad! Semmi szükségem rád tovább! *(Rárivall.)* Ne hazudj cudar! Térdre nekem! Hányszor volt itt a feleségem! Máglyán égsz zsidó!

FORTUNÁTUS *(egy pillanatnyi néma rémület után):* Mért mondasz zsidónak! Mi közöm bennük!

DRÁGHFFY: A Rákoson a rendek! Semmi kedvesebbet nem viszek nekik, mint a fejedet! Országbiró leszek, két nap se telik! Bőrödből szabatom új kutyabőrömet! Nézz ki! Katonák a ház körül! Egér legyél, ha ki akarsz szökni! *(Fortunátus az ablakhoz rohan.)* Hahá, zsidó!

FORTUNÁTUS: Ennyibe veszed, amit neked használnék?

DRÁGHFFY: Ennyibe se! Vadászok a sólyommal, de ha a bóbás galambomat kerülgeti, torkát tekerem. Itt járt az asszony! Tegnap elárulta magát! Erről a párnás székről beszélt! Erről a sárga házról! Napestig itt maradsz, addig megkapom a róka lyukat! Addig nem bánom, híjd ide a cafra dög szeretődöt! Az én feleségemet! Ha ha!... Van egy szűz hugom zsidó, tegyél csudát, hozd ide magadnak! Azt is neked adom! Estig itt mulathatsz vele. De mikor a nap lemenőre hajlik, ha meg nem lesz a dög Perényi titkos útja, a méken Ujlaki Lőrincnéhez járt, akkor is itt leszek érted!... Nem vagyok Ujlaki Lőrinc! Te se vagy Perényi, zsidó! Addigra megrakatom a máglyát frissen vágott fából, hogy tovább füstöljön!

FORTUNÁTUS *(percekig tétován áll, aztán felnevet)*: Szűz hugod van oláh!... Igyuk ki hát az utolsó kupát. Amit az élet ad!

KABOLD *(igen félszegen, gyáván, kishitűen jön)*: Itt vagyok uram. Hogy gondoltál olyat, hogy én megszökjem! Igaz, hogy az erszényt azt elvettem, de csak nem hagyok itt, mikor baj van!

FORTUNÁTUS: Ahá, gazember, szökni akartál, de körül van a palota katonával, mi?... Nem baj fiam, hozd be a lányt!

KABOLD: A lányt? Az istenuccse. Aztat el is felejtettem! No uram, ha aládkyujtják a pokolba a kemencét, te még azt se bánod, ha egy tucat lány lesz melletted!

FORTUNÁTUS: Csak egy legyen Kabold. Egy, e közül a kettő közül!... Fegyverre mind! Olcsón nem adjuk el magunkat! Hahá! Azt hittem egész életemben, hogy duskálok a szépségben! És az utolsó órámban kell megtalálni a legkülömb kettőt a föld minden lánya közül! *(Zaj, karcolás hallatszik az oltárképről.)*

KABOLD: Asszony!

FORTUNÁTUS: Hadd jöjjön Kabold! Most kell! Most alig várja a vérem! Jó szerencsét Drághffy uram! Mint nekem van! Szerentsés Imrének!... Most menj, ezzel ha végzek, hozd a lányt!

DRÁGHFFYNÉ *(az oltárkép helyén megjelenik, ékes füzöld selyem ruhában. Kabold el)*: Szolgám! Rabom!

FORTUNÁTUS: Ó nagyasszony! Minden asszonyok legbátrabbja!

DRÁGHFFYNÉ: Legbolondabbja! *(Leszáll.)*

FORTUNÁTUS: Én vagyok a te bolondod nagyasszonyom! Tíz napja nem láttalak!

DRÁGHFFYNÉ: *(szenvédélyesen)*: Tíz napja? Hát számolod? Az ország a Rákoson a félzsidó fejét követeli és te a tíz napokat számolod? *(Szenvédélyesen simogatja az arcát.)*

FORTUNÁTUS *(lihegő szenvédéllyel öleli át, magához szorítja s úgy csókolja, szinte vér serked a csókja után. Az asszony elkábul s engedi, hogy Fortunátus a pamlagra vigye s türi az egyre szenvédélyesebb szerelmet. Fortunátus végig végig csókolja, az asszony végül átöleli a férfi fejét, majd megfojtja nagy gerjedelmében, aztán eltaszítja s kielégítetten, lankadtan dől vissza)*: Ó csodálatos drága kincs! Minden asszonyok legvirága!

DRÁGHFFYNÉ (*halkan*): Olyan könnyű vagyok... ha a réti szél itt érne, felkapna, mint a rózsalevét...

FORTUNÁTUS (*előtte ül a földön*): Az hozott el szegény, alázatos szolgádhoz, a réti szél, a szájalom szele... ennyi veszély között.

DRÁGHFFYNÉ: Boldog veszélyek, boldogtalan irigyek: százszorosra fokozzák a gyönyört!

FORTUNÁTUS: Ha ma sem jöttél volna el asszonyom el kellett volna égnem az utánnad való lángolásban.

DRÁGHFFYNÉ: Ha ezer ördög, ezer lángpallossal állja utamat, pedig tizezren őriztek odaát! Nem tudod-e hogy ma el kellett jönnöm! Mi van ma?

FORTUNÁTUS: A boldogság napja, hogy itt vagy.

DRÁGHFFYNÉ: Háládatlan szolga! Megérdemelnéd, hogy poroszlók kezére vesselek!... (*Gyöngéden megveregeti az arcát, aztán torkon kapja szerelmes dühvel.*) Ma öt éve kaptalak ajándokul Perényi bátyámtól.

FORTUNÁTUS: Ah!

DRÁGHFFYNÉ: Még életében hányszor mondta: Fiacskám, kicsim, ha kikiséred siromig a koporsómat, rád testálom a zsidómat. (*Nevet.*) Hogy kacagtam rajta! Mire az nekem! Hát azt mondja ha megharagit az urad, ötet vesszőztesd meg! Akkor, szólék, hamar vége lesz, sose hagyják abba a vesszőzést, mert az uram mindig haragit. Jól van, azt mondja: ha haragit az urad: vele vigasztaltatod meg magad: A sarkamig pirultam: Egy zsidóval?!

FORTUNÁTUS (*mélabusan*): Nagyon kegyes vagy asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ: Ó te habajgós! Van panaszkod? Hát nem fogadtam el a testálást? nem gyalogoltam ki a temetőig. Mindenki nevet rajtam: egy zsidóért!

FORTUNÁTUS: Már akkor nem voltam zsidó.

DRÁGHFFYNÉ: Ó te becstelen, te szerelem mester: előttem tagadod? (*Hátraveti magát a szünet.*) Mintha holtbetegen feküdnék szerelem lázban... Örült... alig beléptem, már összetört!

FORTUNÁTUS: Ki tudja, lesz-e rá később időnk! Hamar szedd le a virágot... hamar csókold meg az asszonyt! Mert jön az ura! S akkor a szolgát kilöki!

DRÁGHFFYNÉ: Ugy szeretném ezt a sárga szobát! Ezt a sok szépet, szőnyegek, függönyök, csillogó holmik... kitől tanultad?... Ugy tele van a lelkem színes emlékekkel... csordultig vagyok a boldogsággal... És én négy évig nem is gondoltam rá, mim vagyok, micsoda kincsem énnekem! Éltem a bánatban, usztam a könnyekben, többet sirtam, mint ettem, többet szenvedtem, mint szerettem. Ma egy éve Imre apám requiemjén eszembe jutottál. Megemlékeztem rólad s elémbe hivatlak... Hogy állottál ott a fehér arcoddal, a sötét, kerek, lantornás ablakok homályán, mint egy szűz leányzó... csinosan és ügyetlenül, alázatosan és merészen... Megkivántam, hogy megérints, s mikor csókra eresztettem a kezem, ilyen nagy dalia, olyan puhán ejtettél csókot rá, úgy csippentettél csöpp csókot reá, hogy végigbirizgelt a testemen, mintha egy méh hullat vala mézhabot a szívemre... El voltam álmélkodva s a szívem lassan megindult, mint tavasszal, ha kienged a patak...

FORTUNÁTUS: Óh asszonyom...

DRÁGHFFYNÉ (*szeliden betakarja a száját*): Ssss. Hallgass! Szót se! A te dolgod ma nem beszélni... (*Két tenyérbe fogja az arcát.*) Óh, mennyit legyezgetted már sok édes szóval a szívemet, ma én hadd beszéljek... Hogy megkérdeztem: mi hasznodat vehetném jó szolgám?

Ha már tulajdonom lettél, mi hasznodat vegyem?... Az arany függőm diszemre, a nyerges paripám örömemre, a mives jobbágyom hasznomra vagynak: te mire lehetsz?... „Boldogságodra asszonyom!” - s mondád: boldogságodra asszonyom! (*Felugrik kacag, tapsol.*) Hogy csillogott gyáva szemed, az a te két ravasz, gonosz szemed, ez a szerelmes, jó bolond, ez a tébolyult két szemed! És én egyszerre jókedvemben voltam és engedtem, hogy álnokságod beturja a nyilat fájdalmas lelkembe s mérgezett cseppekkel gyógyítsa be: „minden birtokodnak azt a hasznát vedd, - mondtad és dideregtél a bátorságodtól, - igen, én tudom, hogy reszkettél, mint a kis eb, - mindenednek azt a hasznát vedd, amire való! Én a szerelemre vagyok teremtvél!”... Nyomorult! Nyomorult! Nyomorult! Jó percben találtad ki, mi kell nekem! Alázatos rabszolga szerelme aranytálcán! Mikor én olyan megtörött, kötélbe vert rabja voltam egy vadállat testiességének. Óh te tudtad, mi a hü szolga dolga. Jó percben kínáltad a forrásvizet szomjanhaló urnódnak! Percekig nem birtam a felháborodást, a gőgöt, a fagyot: a tied lettem. Mit, mondám: igaza van a zsidónak! Igaza van a zsidónak!

FORTUNÁTUS: Csalódtál bennem asszonyom!? Nem jól szolgáltalak ki?

DRÁGHFFYNÉ: Jer közelebb! Még! Még!... (*az arcát simogatja s egyszerre magához öleli.*) Te kalmár! Elvesztettem már az eszem! Ugy bánok veled, mintha valaki volnál nekem. Nem itt vagyok-é, te alattvaló, te édes semmi lény!... Ah, de hát felér-e a te szerelmi szolgálataiddal az ételek és italok özönje, a ruhák és ékszerek, a vadászatok és társaságok minden fergetege! Ha a szemed rám vetted nem szebb-e minden kárbunkulusnál, ha szived szivemen ver, nem áhítatosabb-e a templom malasztjánál! Jó szolgálom vagy és lelkemnek hűséges rabja! És mind kipótold, amit az élet elrablott előlem. Elfeleddteted az átkozott férj durvaságait, a mondhatatlan gaz vadállat morgását. Meg kellett volna már halnom a rémülettől, hogyha téged nem kaplak vigaszomra! El kellett volna epednem örökösen, ismeretlen örömek, vigadozó gyönyörűségek után sóhajtva a tömlöcsős éjszakákban. Új életre virágoztattad a meghidegült tetemet s a szivem kiszáradt ágát rózsák özönével borítottad. Szomju lelkem soha nem kapott eladdig harmat csöppjét is a száraz délszakokon, tőled jöttek a meleg esők s a fűszendítő lágy árvizek. Virágos kert gyarapult a kopasz kősziklán és óh boldoggá tettél, a szerelem szerszámaival te hűséges cselédem, te jó szolgálom, (*elérzékenyedve sirva fakad.*) És most utoljára vagyok veled, utolszor használom fel szerelmi szolgálataidat, ostromolnak a csákányok s omlik, romlik végvárunk végbástyája. Óh jaj, jaj, megérem végét boldogságom idejének! S tudni, hogy élek azontul mint eleven halott... Élni lehet annak, ki nem tehet másként, de nekem már, aki ismerem a gyönyör telijét! Jaj nekem úgy élni, mint az ágyon szikkadt apácának.

FORTUNÁTUS: Óh édes asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ: Ne sirj és ne vigasztalj! Minden hiábavaló! Még csókot egyszer és mondd meg mivel fizesselek ki! Na, ne riadozz, bolond, hisz nem társam vagy! Szolgám! Szolgám! Kiszolgáló emberem! Bátran beszélj! Bármit beteljesítek! Szólok a királynénak, halálos ítéletet feloldatok, vagy adományt, vagy mit tudom én; mi kell?! Hivatal, bérlet, kincstári megbízás, bányák, másnak a vagyona, vagy...

FORTUNÁTUS: Egy csókod még!

DRÁGHFFYNÉ: Bolond, bolond! (*hevesen fetrengve csókolóznak.*)

FORTUNÁTUS (*kiszakítja magát s feláll*): És most menj asszonyom, férjed itt volt, elhozta halálos ítéletem. Az utca tele van fegyveres népével. Tudd meg, hogy a legfőbb boldogságot tetted, amit ember tehet: a halálraitéltnek édessé tetted a halált!

DRÁGHFFYNÉ (*felszökik*): Örjögő! (*tétovázik, aztán az ablakhoz siet, kinéz, elsikolt.*) Barta! anyámasszony csatlósa áll az élükön.

FORTUNÁTUS *(utánaugrik s visszakapja az ablakból)*: El, el innen. Ezer szem lesz ide, menj el, hagyj el nagyságos asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ: Nem! Nem! Én innen nem megyek! Itt a helyem! Ha máglya kell, együtt hurcoljanak. Mit, én féreg, hogy elhagyjalak, mikor magam döntöttelek halálba! Meglátom én, ki meri kezét emelni rám! A királyné, szeret, rajong értem: maga fog jönni, hogy kézen vigyem ki a gazok láncsái közt! És te szoknyámba fogódz kis bolondom: sértetlen léssz!

FORTUNÁTUS: Nem asszonyom! Oktalan volnál gyarapítani a veszélyt! Tűnj el, menj el! S hozz könnyebben szabaditást!

DRÁGHFFYNÉ: Talán igaz, talán igaz, fiam; zárkózz szobádba s védd magad, utolsó lehelletig védd magad, megjövök! itt leszek! meg kell jönnöm a fehér lobogóval, mire az ördögök palotád kapuját betörik! *(Fortunátus felnyitja az oltárt.)* Nem! jössz te is! velem jössz! És ülj a leggyorsabb lovamra és elváltoztatod magad, majd én, én öltöztetek fel és menekülj. Szerelmem drágája, mentsd meg magad nekem, kellesz nekem! Még kellesz te nekem!

FORTUNÁTUS: Sokszoros veszély! Hiszen nálad várnak! Azért várnak estig, hogy arra szökjek! Ha nálad fognak el, ablakod alatt raknak máglyát nekem!

DRÁGHFFYNÉ: Óh istenem, óh könyörülő istenem!

FORTUNÁTUS: Menj asszonyom! és légy nyugodt! Nincs több mentség, csak ha magad még a királyné elé s fejemet elkéred...

DRÁGHFFYNÉ: Megyek, megyek! Te bölcs és jeles, te drága és kedves szolgám! Oh, hát isten veled paradicsom! Mennyi győzelmes szép szerelmi csata zajlott le itt! Milyen nehezen válok meg tőled én. Fogunk-e még találkozni tanutalan!... Zárdába, zárdába vonulok én. S te menj kolostorba, menj fiacskám, hogy tudjam, hogy nekem élsz, ahogy én nem élek egyébre csak emlékeimnek!... De nem! Nem fogsz! Hányszor mondtad, hogy nem tudsz asszonytalan élni! neked újabb asszonyaid lesznek! mikor már rég elfeledted az én óráimat, új meg új némberek ölében fetrengsz. Ne hazudj nyomorult! *(Dina megjelenik, megdöbbenve áll, aztán visszavonul).*

FORTUNÁTUS: Esküszöm asszonyom...

DRÁGHFFYNÉ: Jaj milyen tébolyodott vagyok, ó Fortunátus, ha tudnám, hogy hűtelen leszel, ennen karmammal szedném ki ezt a szép szemed, hogy más nő szemének vissza ne sugározzon, így marnám le rólad azt a márvány képet, amely őrzöngővé tesz, ha csak vissza is gondolkodok rád!

FORTUNÁTUS: Higgy nekem nagyasszonyom!

DRÁGHFFYNÉ: Hiszek neked fiam, hiszek gyermekem! mert nem tehetek mást! És megmentelek, pedig ki tudja nem volna e boldogság nekem, ha én vesztenélek el, ha én siratnálak meg, csak én. Csak én! Mert csak én voltam veled az utolsó perceidben, rám ontád vég hőségedet, enyimnek tudom most véghetetlenül a hűségedet!... De mi lesz napok, mi lesz évek múlva! Mikor te járod a világot s könnyü kárpótlást keresek mindenütt! De énnekem végem, én elzártan és lerongyolódott hittel, szétoszlott örömeim sokát siratom!... Isten megáldjon gyermekem! Rettegett minden pillanat! Ennyi ideig se szabadott veled maradnom, de mikor nem lehet elválni, mikor nem lehet elválni! *(A Fortunátus karjai közé omlik és az erősen, aztán egyre gyöngédebben csókolja.)* Már elmegyek és imádkozz értem, és gondoldj rám és reszkess tőlem... ha másra veted szemed valaha, reszkess tőlem. *(újra megcsókolja s el. Az oltárkép bezárul mögötte).*

FORTUNÁTUS: Imádandó asszony! (*Kabold benéz*) Elment! Soha többé, soha sem látom többé!

KABOLD: Akkor jó! Akkor jöhet a másik! (*el*).

DINA (*belép, előre jön, szédülve és lelkileg összetörve*): Uram...

FORTUNÁTUS (*visszafordul*): Dina! Gyermekek! Te mit keresel itt! Ez nem szép! Hivatlanul!

DINA: Bocsáss el nagyur!... Ősz atyámmal hadd menjek el...

FORTUNÁTUS: Hová? Katonák a ház körül! Tömlőcre vetnek!... Szegény kis bogaram! Balgatag te! Hiszen te hallgatóztál!

DINA: Hagyj el uram, atyámnak házánál lecsüggedve, mint a napsütött virág, majd csak elhervadok.

FORTUNÁTUS: Óvjon Isten! Bimbó, még csak ez után viritsz! Lásd gyermekem, ez egy nagy és dicsőséges nő volt, aki itt elment, aki eltűnt, mint a fáklyafény az égből! Azt kellett hinnem, hogy utána örök sötétség lesz körültem! Hogy össze volnék törve, hogy meg lennék most semmisülve, ha te nem jössz ma élém. De mi volt nekem egy szál fáklya, mikor egész erdőt látok lobogni! Te kis tüzcsóva te, hiszen felgyújtottad körültem a világot! Hát nem látod rajtam, hogy más ember vagyok! Nézz ki az ablakon, ellenségeim, a keresztények körül vettek, mint az ár és el kell vesznem. (*Dina kinéz s felsikolt.*) Ez az asszony, aki most elment, több volt nekem, mint egy fél világ, de mióta téged ismerlek, kevesebb, mint egy haló porszem. Meg kell menekülnöm, hogy éljek, az Ur választott népének! És éljek neked!

DINA: Óh uram, gyenge az én eszem és fájós volt az én szívem, de most úgy tetszik, hogy kérubimok emelnek szárnyon.

FORTUNÁTUS: Eljő a nap, hogy Izráel felől elvonulnak a fellegek és olyan tisztán süt az Ur választott népére a nap, mint egykor az Édenkertben. És ezt te térszed!... Imádlak ó Juda leánya!

BENIGNA (*belép, mögötte csak egy pillanatra jelenik meg Kabold, aki be sem néz, egyedül hagyja. Benigna előre jön a középajtón s ahogy tévetegen, nagy szemekkel sápadtan kiér az oszlopok közül, meglátja*): Boldogságos Szűz! (*meglátja az oltárt, eléje térdel s összekulcsolt kézzel imádkozik.*) Ó szállj le szűz anyám, ó végy karodra édességes szűz Mária! (*Megnyilik az oltárkép s Drághffyné áll benne. Szólani sem tud a meglepetéstől Benigna újra felnéz s ahogy Drághffynét megismeri, feltérdre felszökik.*) Néném!... Elrablottak!... Szabadíts meg!... (*Elájul.*)

FORTUNÁTUS (*hozzaugrik s ölében felfogja, lefekteti a divánra*): Ó mennyek angyala!

DRÁGHFFYNÉ: Félre! Félre gaz képmutató! Kis hugom, Benigna! Mi ördög barlangjába kerültünk! Távozzatok két sátán fajzatok! Zsidók! Máglyára a zsidókkal! (*Az ablakhoz rohan, feltépi, kikiált.*) Barta! Barta! fegyverre hamar! Törjétek be a kapukat! Hamar! Máglyára a zsidókkal!

BARTA (*kinn*): Megyünk, megyünk! (*Lárma, fegyverzörgés, csatazaj.*)

FORTUNÁTUS (*semmire sem ügyel, csak a Benigna arcát lesi. Hosszu szünet. Boldog örömmel felkiált*): Él! Él!... Ó hála Istenem! (*Drághffyné megdöbbenve, szívére szorított kézzel néz rájuk. Dina halálra váltan.*) Él, csak elájult! Mennyek legdicsőbb, legtisztább, legszüzebb angyala! (*Benigna felemeli a fejét s szembe néz Fortunátussal, aki felegyenesedik.*) Él!... Ó irgalomtalan szerelmű hölgyek! Szakítsátok háromba a szívemet, hiszen mindahármatokat egyformán szeretlek! (*Már a szomszéd szobában hallatszik a csatazaj. Drághffyné, Dina, Benigna megilletődve néznek rá s mindahárman most szeretnek bele igazán.*)

(Függöny gyorsan legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(A Drághffyak pesti háza. Nyitott, tágas, nagy tornác, amely egészen elfogja a színpadot s belülről, a ház felől nézünk ki belőle. Tul rajta az udvar, balról nagy eperfák. Jobbról ugy középen rakják meg a máglyát. Távolabb, de nem nagyon messze látszik a Duna s annak tulsó partján „Buda Mátyás korában”. Szép zöld színek. Májusi fényes délután.)

(Efraim és Salamon guzsba kötve hevernek a jobb oldalon. Kabold szintén meg van kötözve, de ül, középen. Gonosz tréfákat csapnak vele a vitézek, akik vannak vagy huszonöten s rendetlen csoportokban ácsorognak, vígan diskurálnak a színen, Perzsi, a kulcsárné bort hord ki nagy korsókban a baloldali ajtón a házból. A vitézek fesztelenül ölelgetik Perzsit, de ő arra ügyet sem vet.)

EFRAIM *(sirva, jajgatva)*: A lányom! A lányom! Hol van az én ártatlan kis leányom!

BARTA *(szikár, magas, piros, friss és vidám, vastag őszbajuszu ember)*: Ne óbégass atyus, majd meghozzák akasztásra!

EFRAIM: Mér hoztam magammal, jaj, jaj, mér hoztam magammal!

BARTA *(leguggol Kaboldhoz)*: No cimbora! há miből jobb innya? Ónkupából, fakupából, vagy cserépkorsóból?

PERZSI *(egy legyeskedőhöz)*: Ne csikojj mán, mer a nyakadba öntöm!

KABOLD: Belém inkább!

BARTA! Ahá! De miből! Kupából? Korsóbul?

KABOLD: Hát koma megiszom én a moslékos dézsából is, de má csak a fakupa az igazi!

BARTA: A fakupa?

KABOLD: A fakupa!

BARTA: Tanítsátok meg egy kicsit! *(Vitézek nagy zajjal felkapják a vállukra, hogy újra földre csapják.)*

KABOLD: Hé, hé, várjatok csak!

PERZSI: Ugyan hagyjátok a szegény fejét! Ne bántsátok már na.

BARTA: Mit? mi? *(Kaboldhoz, hogy mit akar mondani, int, hogy várjanak.)*

KABOLD *(a katonák vállán)*: Nini pajtás! Én még nem is kóstoltam cserépből a bort! Most ápetitusom van rá, megpróbálom!

BARTA: Majd ha fagy!

PERZSI: Óh? Majd sokat kérdek kendtől! Nézze meg az ember a lelketlent. Szegény embert mingyán felakasztják, oszt még egy korsó bort se adna neki! Itt van jó ember. Ígyik lelkem! amennyi csak belefér!

KABOLD: Kedves egészségedre szép hugám! *(kiloccsant belőle, aztán a szájához emeli, iszik jót, aztán a Barta fejéhez vágja a korsót, amely széttörik a sisakon.)* No hát nem jobb a kupa? Hász ez eltörik! *(A legények megkacagják s lelökik a vállukról.)*

BARTA: Szabjátok ki a kutyát!

EGYIK VITÉZ: Ne lökdösöggység kend, mer visszalököm!

PERZSI (*Kabold elé áll*): Ugyan haggyátok má na! iszen csak tréfált!

BARTA (*a vitézeire ordít*): Így fogadtok ti szót a hadnagytoknak! (*Buzogánnyal megy nekik. A vitézek hátrálnak s paizzsal védik ki az ütéseket.*)

PERZSI: Elmenjete! Nyuljon csak hozzá valamék, nem jön be többet nekem fedél alá, iccakára hálni! Menjen a garádjára!

BARTA: Ne locsogj! Vérit a kutyának!

KABOLD: Hozzám ne nyulj, mert halálfia vagy! Csend! Hát nem tudjátok, mi vagyok én, ki vagyok én? Nem vagyok én szabad ember! Országos rab vagyok én! Hásze, ha szabad ember vónék, miszlikbe vághatnátok! Kutya se ugatna értem! De én rám a király tette rá a kezét, mán engem nem köttethet fel, csak a nádorespány! Az én testem most szent és sérthetetlen, mint akar a király uram ükigyelmié!

PERZSI: Jaj de ugy beszél, mint egy püspök!

EGY VITÉZ (*derékon kapja Perzsit.*) Supra aggnő, szökj fel kabla! hajja haja virágom! (*Barta nekimegy s ellóditja Perzsi mellől.*) Mit toszogál, megint toszigál! Levágom ezt az embert! (*kardot ránt.*) Eb ura kurta, ebnek parancsolsz ebellette! (*összedulakodnak s az egész csapat verekedik összevissza.*)

BARTA: Én parancsolok, én vagyok a kapitány! Békét haggyátok ennek a lánynak!... Nem engedelmeskedtek a hadkapitánynak?

DRÁGHFFY (*jön vérbenforgó szemmel, vele a hivatalos ítélő mester, pristaldus keltő*): Micsoda! Hátrább ebek! Nem engedelmeskedtek a kapitánynak? (*buzogánnyal mellbe veri őket.*) Mind kerékbe töretlek! Hol a pribék?

BARTA (*komiszul áll elő, nyoma sincs a mai katonai rendnek, a katonák úgy kushadnak meg, mint a megvert kutyák, féloldalra huzódnak s vad szemekkel, morogva csomóba verődnek*): Itt vagyok!

DRÁGHFFY: Hol a sátán fajzat!... Ki morog még itt? Majd emberségre tanitlak!

BARTA: A Fortunátust bezártuk ide a házba!

DRÁGHFFY: Szívét rágom ki a kutyának!

BARTA: Itt vannak a két zsidók is, a jányt a nagyasszony örözteti, de ezeket mink cipeltük ide mint a dögöt, mer egyik se bir mászni...

DRÁGHFFY: Rakjátok máglyát! Máglyát ide!... Itt sülnék meg a szemem előtt!

BARTA: Jön az öreg nagyasszony az asszonyhaddal.

DRÁGHFFY: Ha bejönnek, zárjátok be utánuk a kaput. Osztán kardra, csülökre. Még a madár se jöhet be, mig ezek cafattá nem égnek! Barta! Eredj, lásd meg a szomszédban az özvegy-asszony ökreit és vágasd le a konyhára, mert a kardosoknak nincs mit enniek. A Kendefiak buzája szépen virit, azt te fogod learatni: neked adom szolgálatodba.

BARTA: Megszolgálom kegyelmes uram. De jobb vón, ha a magadéból adnál már.

DRÁGHFFY: Az nem szokásom, nem is tehetem. Mostan is már elköltenek az aranyforintok a ládából, kiket nem akartam elkölteni... Amit mondtam tartsd eszedben, osztán majd csak emlékeztess! A Váradiaik szőlejében is dézsmát kapsz ne félj, ha mái nap meglesz, amit akarok... Bent van már az anyám az udvaron? Rakjátok fel a gerendákat a kapukra, markolja

meg a kardját mindenki, mert ha maga a király serege jön, akkor se kerül beljebb itt lélek se. Minden ivadékotokat koncra hányattatom, ismertek! Nem soká leszünk Buda körül. Otthon meg nincs szeme a királynak! Mind nyárson süttetem a kölkit, aki cserbe hagy!... Rakjátok azt a máglyát! Makkot sütünk! Hahá, megpörköljük a félzsídót! Disznóhus lesz belőle, ki nem ette a disznót! *(katonák kacagnak):* Tisztujj eb, ne vicsogj a szemembe! Eresszétek az anyám! *(A katonák félrehúzódnak s nagyobb részük lemegy az udvarra, ahol a máglyát rakják.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: *(jön elől, feketében. Megáll a lépcső tetején s maga előtt ereszti és szempillantással kergeti a menyét, Drághffynét, Benignát s vagy husz fiatal lányt, akik nagyobb részt fehérbe vannak öltözve. Dina is ott van, mikor az apját meglátja, sikoltva hozzá rohan.)*

DINA: Atyám!

EFRAIM: Nagy az Ur!... *(sirva egymás keblére borulnak.)*

DRÁGHFFY: Tépjétek szét őket egymástól! Nem szeretem a nyafogást! *(katonák mozdulnak.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hagyjátok csak!... Mit ártanak vele!... Be a zsidókat oda! *(Beviszik a jobboldali szobába őket.)* Széket! *(Perzsi szalad s a vén asszonynyal kicipel egy nagy magas karost. Öreg Drághffyné int a menyének és beparancsolja a jobboldali szobába. Drághffyné feketében van, téveteg, bágyadt arccal, halálos szomorúsággal megy be.)* Perzse! Vidd a kis-asszonyt más szobába! *(Perzsi és Benigna el. Öreg Drághffyné keményen int a lányoknak, akik a tér legtulsó sarkába szaladtak, mint a megriasztott bárányok, hogy jöjjenek közelebb. Mindenik legutolsó akar lenni s félve, rettegve néznek egymásra és az asszonyukra.)* Gyertek ide! Közelebb! Elém! Na!

DRÁGHFFY *(tombolva járkál s megunja a noszogatást, rájuk ordít):* Ostort a hátukra! *(A lányok rémülten húzódnak el tőle s inkább az öreg Drághffyné széke körül állanak csomóba.)* Mért hozta ide anyám ezeket a pipes libákat!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(int, hogy térdepeljenek le, minden lány rögtön térdre esik):* Gyermekek!... Rám bízott anyátok! Hogy én neveljelek jó erkölcsökben, tanítsalak istent félni, a becsületet megtartani, az erkölcsöket gyakorolni, a vallást tisztán követni!... *(feláll ijedten.)* A papocskákat otthon feledtük!...

DRÁGHFFY: Még a kellett volna ide! Még csak a hibázott. Törvényt tenni vagyunk itt! Kegyetlen törvényt tenni! Mit gyűjt ide anyám báránybégetőket és kolompos szamarakat.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Békén fiam! Tűrtesd magad! Ez az én portám, az van itt, akit én hívok és az megy el, akit én elküldök! Vigyázz!... Hozzám küldött anyátok, *(egyre mézesebb hangon)* mert minden asszony tudja Magyarországon, hogy olyan jó helyen nincsen leánygyermek senkinél, mint az öreg Drághffynénál... Most már idehoztalak titeket fiatal szüzek, Isten báránykái, hogy lássatok és tapasztaljatok és emlékezzetek. Hogy mig éltek, el ne feledjétek e mai napot! Mi a bűnnek az ő büntetése, mi a véteknek az ő nagy fertelmessége és mi a tisztátalanságnak a tisztítása!... Jaj istenem, hogy a papocskákat otthonhagytuk, nincs-e valaki fiam az embereid közt, aki egyet prédikálni tudna!

DRÁGHFFY: De szentes emberek ezek! Azt biztosan meghallják az égbe, ha ők prédikálnak!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hagyd el csak, hagyd el, nem szeretem az ilyen isten nélkül való szóbeszédet!... Ó istenkém, ha az ember kihuzza a lábát hazulról, mindig az marad otthon, amire a legtöbb szüksége vagyon... Most már magamnak muszáj papolni! De én csak egyet tudok, ezt meg elégszer elmondtam már.

LÁNYOK *(énekelve):* Tessék elmondani isten dicsőségire!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát gyemekecskéim minden jól vegye eszében, hogy az ember gyónásnak elhagyásáért esik kísértésben és ördögnek törében. Kit Ropertus doktor eképpen bizonyít, mondván, hogy még az angyalok is és első szülénk is, Ádám és Éva azért esének el, mert nem gyóntak és nem imádkoztanak fennszóval és magában is imádságot tunyán mondtanak! Mindezek kicsindedeknek látszanak lennie, pedig az ördög ezekből nagy bűnöket tud szerezni! Látjátok az hordót, akit apró kötöző vesszőkkel kötöznek össze és jó. És ha az abroncsok elfeslenek, az egész nagy hordó elomol...

DRÁGHFFY *(már majd szétrobban dühében)*: Mi van itt? Gyerekeknek iskolája? Meg van már az a máglya? Nincs időm! Hamar tul akarok lenni az egész mesterségen! Ha nincs pap, van hóhér, amennyi kell! Ahhoz én magam is értek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Jól van fiam, az a te tiszted!... No majd elmondom nektek az én kisded prédikációmát utoljára *(megsimogatja az arcukat.)* Eredj, hívd ki az asszonyod! Most csakugyan sietni kell, mert ha kész a máglya, akkor rá kell tenni, aki rá való. *(Egy lányka felsikolt.)* No ugyan, te kis balga, csak nem félsz! Hiszen csak egynéhány zsidót fogunk megégetni!

LÁNYOK *(éneklően)*: Jaj istenem, asszony nénénk!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Nénéteknek ugyan semmi bántódása nem leszen, ha töredelmesen be fogja vallani az ő bűneit.

DRÁGHFFY: Hol már az az asszony? Betörjem-é rá az ajtót, hogy magam hordjam elő!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Gyermek, reszkessen meg bennetek a sziv, ha valaha arra gondoltok, hogy az uratokat megcsaljátok! Borca! Menj hát asszonyodért! *(Vénasszony bemegy.)* Mert fiaim, ha nem lenne is, aki azonnal bosszút álljon, tudjátok meg, hogy minden hivalkodó ígéről számot kell adni, kit emberek szólnak, okot kell adni ítélet napján. Róla szent Gergely doktor is így mond: embernek szája minél inkább megfertőztetik a hivságos szólással, annál kisebb hallgattatik meg istentől imádságba. Kisdednek láttatik, hogy tunyán és resten mondja valaki az imádságot, mikoron pedig ez nem kicsiny bűn, de igen nagy, mert az ily tunyáknak fejére Jeremiás átkot kiált, mondván: Átkozott az, aki tunyán mondja az imádságot és a zsoltosmán végig nem áll!...

DRÁGHFFYNÉ *(megjelenik, sápadtan, de eltökélten. Előrejön s végignézi a csoporton)*: Mit akartak velem?

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Édes fiam...

DRÁGHFFY *(a bámész katonákra ordít)*: Mit álltok itt, csürhe! Lóduljatok a pokolba, vagy kirázzlak!...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hagyd azokat fiam! Akarom, hogy itt legyenek. Istenben boldogult napamasszony, Drághffý Benedekné, az volt a kemény asszony! Az kapta volt rajta az első menyét, hogy hűtelen az urához, az én értemre. Még én akkor nála voltam nevelőbe, csak sok időre adtak apádhhoz. Kemény tél volt, csikorgott. A Duna egészen be volt fagyva! Ugy jöttünk át ide, a jég hátán, ugyanebbe a házba. Hó volt itt mindenütt, vastag és nagy hó. Ugy kellett állanunk, mert én akkor ilyen kis lány voltam, mint te, vagy te!... De a nagyasszonyunk olyan volt, mint kőbálvány! Fekete volt és komor. Nagycsontu papjai voltak, kettő. Olyan feszület a kezükben, hogy ha azzal föbe ütöttek volna egy embert, no annak elég lett vón. Féltünk is mellette állani. A Juditot, pedig istenem milyen szép volt! levetkeztették anyaszült mezeitenre! Olyan gyönyörű bőre volt, mint az elefáncsont, olyan szépen sárgállott a fehér hóban, mert belevetették. Mi, kis lányok, borzadozva néztük, mert mi is dideregve fáztunk, pedig prémes bekecsecskék voltunk rajtunk, és a lábunkon belőlről posztóval csinált csizmácskák. Abban az időben még olyan szépformájú csizma volt, hosszú volt és hegyes, és sárga volt,

mint az arany!... *(Hirtelen elhallgat s merően néz Drághffynéra.)* Akarsz-e már mindent elmondani?

DRÁGHFFYNÉ: Isten mindent tud, kegyelmed sokat imádkozik istenhez, kérdezze meg tőle, amit annyira tudni vágyakozik.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(felemelkedik a székeben, dühösen, szinte rikácsolva)*: Neki mondtál volna ilyet! Drághffy Benedeknének! Hogy letépnék rólad ezt a drága szép ruhát, hogy kivetne mindenek szeme elé a hóba, hadd lássák a vitézek és a katonák milyen az a híres szép tested, amelyik megvesztegeti az idegen emberek tekintetét! Hadd simogassanak csizmával részeg csatlósok azon a helyen, ahol a szeretőd csókolt!

DRÁGHFFYNÉ: Hallgasson kegyelmed! Ezerszer kegyetlenebb, mint a vasszivű Drághffy Benedekné volt!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Még panaszod van? Majd akkor szólj, ha én is szüz lányokkal locsoltatlak, csizmasarokkal rugdostatlak!

DRÁGHFFYNÉ: Minden irgalmas a kegyelmed szavai mellett!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ó be gyenge szivű lett a lelkem! Hogy jutottál ma a zsidó szobájába?

DRÁGHFFYNÉ *(méltósággal)*: Kiveszett-e anyámasszonyból a szemérmesség szikrája is? *(a lányokra mutat.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Te tanítasz szemérmetességre? Te? Phi? Na nézzétek gyerekecskék, nézzétek csak hogy pirosodik az arca, a báránybőrbe öltöztetett farkasné! Látjátok, így lehet a szelidség álarcájával fedezni a vétkek, fertelmes seregeit. De a bűdös seb szaga keresztülmegy a selyemruhán és ha annak az orra nem is érzi, mondja szent Jeronimus, aki viseli: megérzi azt az egész világ!

DRÁGHFFYNÉ: Nem érdemeltem, nem is értem e beszédek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Nem akarja elérteni a gyönyörűséges!... Hogy kerültél a Fortunátus Imre szobájába?

DRÁGHFFYNÉ *(megvetően végignézi s elfordul)*.

DRÁGHFFY *(rárohan)*: Felelsz-e rögtön! Te céda, te rongy, te becsstelen! te dög!

DRÁGHFFYNÉ *(tört ránt elő)*: Egy lépést jöjjön még kegyelmed, sziven döföm magam!

DRÁGHFFY *(megáll)*: Szétmarcangollak izekre!... Farkasok fogára való!...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(a fiához)*: Félre, félre! Mindent el fog mondani, ne félj! Csak türtőztess magad, mindent megtudsz!... *(a menyéhez)* Akarsz-e hát mindent elmondani jószántodbul? vagy itt faggassalak?... Jösz-e be a belső házba?

DRÁGHFFYNÉ: Hogy a kíváncsiságát kiteljesítsem. Ó be utálatos, mikor egy ilyen vén asszony ilyen fertelmesen kíváncsi!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Drághffy Benedeknének mondtál volna ilyet. De megállj!

DRÁGHFFYNÉ *(a tört magasra emeli)*: Vadállatok ketrecébe estem, de nem ma, hanem mikor ebbe a házba kerültem! Leesett az égről a hold és a pocsolyában ebek ugatják!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Eb vagy ebellette!

DRÁGHFFYNÉ: De engem nemes eb ellett! Nem utcai kuvasz!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Öseimet mered bántani!

DRÁGHFFYNÉ *(felkacag)*: Őseit! A Jánosfiak őseit! Itt termett a bodzabokorban!... Ki mer megállani a Csák Máté ivadéka előtt ebben az országban! Több vér van bennem az Árpád fájából, mint akik trónuson ültenek azóta ebben a hazában!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Kereszttel jegyzett ivadék! Magtalan faj! Lehet ezer őőd, nem lesz egy sarjad tovább! Az én fám termőfa! Kilenc gyermekem volt.

DRÁGHFFYNÉ: Öt elhullott, mint a férges gyümölcs, kettőt lekaszáltak, mint a gazt.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Csatában estek el, s a másik kettő él! A másik fiamnak hat fia van! Te ennek a szegénynek egyet sem tudtál adni!

DRÁGHFFY: Én nem vagyok herélt! Harminc jobbágyházban virít az én képem egészséges porontyon! Nemes Süttei Anna fiát, Ferencet, fattyumat, örökösömmé kellett fogadnom! Csak ez nem birta kicsiráztatni a Drághffy név magvát!

DRÁGHFFYNÉ: Koldusabb szerzetet kellett volna párodul hijnod! Magadhoz valót! Kócsag nem páruul a vércsével!

DRÁGHFFY: Hahá! A kócsag a bűdösbankával páruul!?...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Esztendeje szeretőd vagy, mégis van-e láttatja!

DRÁGHFFYNÉ: Ki meri azt mondani, hogy szeretőm van? Egy Csáky-lány szeretőt csak a maga világában találhat!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát a félzsidó?

DRÁGHFFYNÉ: Zsidó az!... Nem szeretőm volt a zsidó! Rabszolgám!... Itt a vallomás! És süllyedjete el a szégyentől! a gyalázattól! Szolgám vala. Jobbágyom! Kötelességét tevő rabom!... Testámentomban kaptam Perényi Imre bátyámtól. Birtam a zsidót, mint többi jobbágyomat! Mint barmaimat és állataimat. Kérdeztem tőle, mi hasznát vehetném! Mit tudsz zsidó, mondtam neki, mit tehetsz nekem! Szerelmet tenni nagy asszonyom, mondta, semmi egyebet, mert olyan szerelmeket tudok mesterséggel, mint senki ez országban! És én kihasználtam a tudományát! De nem volt szeretőm! A mester volt, aki pótolja, amit az isten férjem által megtagadott tőlem! Hogy lehetett volna az, hogy ilyen rangon alól méltatlan esetből, új vérnek fakadása történjék!... Vakuljatok hát meg saját vakságotokban, ha ezt sem láttátok! Ti pórok és született senkik így mertek-é gyalázni engemet! Szolgámmal úgy szolgáltatom ki magam, ahogy akarom. Mives jobbágyaimmal készítették szekeret testem kényelmére, malmot, amely szövőszéket járat, selyemkőntöst, amelynek ujjá buggyal essen!... Eh mit értenek ezek! Mit tudják ezek, ki az igazi s ékesen kevély urasszony!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ilyen példát még hallva se hallottam!

DRÁGHFFYNÉ: Hol hallottál vón asszonyám? Kinyujtom az ujjam s itt érem őseid végét! Széket hozzatok nekem! *(lányok szolgálatkészen ugranak s széket hoznak bentről, senki sem meri megtiltani. Drághffyné leül.)* Azt vélitek-é, hogy én se hallottam egyebet csecsszopó koromban, csak a farkasüvöltést, mint ti, amivel öreganyátok csicsigatott!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mit, szemtől szembe megcsufolsz! Itt a lányok előtt!

DRÁGHFFYNÉ: Te akartad!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Haj, kerültél volna csak össze napammal!

DRÁGHFFYNÉ: A kegyelmed napasszonya Ujlaki lány volt! Mátyás király nádorának a lánya! De a kegyelmed nagyanyja még német kulcsárné volt Ulászló királynál.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ősi lengyel nemes lánya volt! De mit tudjátok ti! Felfujt békák! Hályog esett le a szememről! Ez a tisztesség, amivel aggkoromnak tartoztok! Híjjátok a másikat! Annak is fenn kött az ágya az anyjáról, az is csufot tesz még velem! Az is tud még új csudákat!... Tán annak is szolgája volt már a zsidó! Hol az a lány? (*Benigna jön, öreg Drághffyné lebirja magát.*) Gyere csak közelembe, gyere csak ide! Benigna! Nézz rám! Hadd lássam mi van ebbe a tiszta edénybe!... Nem, még ez nem volt tunya az imádkozásban, az még apácának is elállhatna. Még te végig állnál az solosmán!

BENIGNA: Igen, asszonyéném!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Szent doktorok úgy tartják, hogy minden jó mivelkedetnek az vége koronáztatik meg, ezt megbizonyítja a mindenható atyának bölcsessége, mondván: valaki végig állja az solosmát, idvezül!... Ki volt vala a te anyád?

BENIGNA (*elámul*): Az én édes szülőanyám vala Gara Erzsébeth.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Kik voltak ama Garák, akiktől a te anyád eredt!

BENIGNA: Kund vezérnek, ama hét vezérek közül valónak, kik Álmost vezérré választák, maradékai...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Az a te hires anyád is, aki holtig való betegségben nyavajáskodott, míg élt, nem tudott ugye megtanítani két szél ruhát összevarni, de ilyenekre bezzeg! (*Benigna sirva fakad. Öreg Drághffyné keresztet vet s prédikálva mond:*) Kisdednek láttatik szerelmes atyámfiai az tunyaság az imádkozásban, bátor az az idvességnek fundamentoma! kit megbizonyít Ésaías... Hogy kerültél a Fortunátus házába?

BENIGNA (*homlokához emeli a kezét s nem szól*).

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Te is konok vagy! Még most sem emlékezel?

BENIGNA (*ijedten*): Nem emlékezem, asszonyéném, csupán csak annyira emlékezem, hogy térden imádkoztam Nagyboldogasszonyhoz és nem tunyán imádkoztam és nem restül, hanem tiszta szívvvel és nagy ájtatossággal, mikor csak arcomra borula ördögnek nagy sötétsége...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Micsoda isten ellen való vétek ez! Hogy ért volna téged ördögnek sötétsége Nagyboldogasszony templomában a keresztrefeszített oltára előtt!

BENIGNA: Arcomra borult az édességes szűz Máriának nagy setétsége és mikor felébredek, egy más oltár előtt térdepelék éppen és nagy fenszóval kiálték: Szállj le az oltárról ó édességes szűz Mária anyám... és akkor csak elváltozék a képen levő szűz Mária és helyébe asszonyéném szállott le. (*Drághffynéra néz.*)

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ugy! Hát ott keressétek a titkos alagutat! Az oltárkép megett! Mi volt még!

BENIGNA (*letérdel*): És akkorra ismét arcomra ereszkedék az édességes szűz Mária nagy setétsége!...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Megint hazudsz! mert az ördög incselkedett ott az ördögnek barlangjában.

BENIGNA (*gépiesen*): És akkor arcomra ereszkedék az ördögnek nagy fekete setétsége és én csak akkor láték és hallék ujfent, mikor budai palotánkban valánk a leányzóknak szobájokban.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Te is baromnak tartod-e a zsidót, akit ajándokul kaptál!

BENIGNA (*térden marad*): Isten engem őrizzen, hogy oktan barmokhoz hasonlítsam az isten képére és hasonlatosságára teremtetett embert. (*Drághffyné megdöbben, felegyenesedik s merően figyel rá.*)

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*rákiált*): Hát akkor mért engedted, hogy Fortunátus, az eb, a fehér-arcu hizelkedő ördög öleljen és csókoljon és szerelmes szókkal illessen!

BENIGNA: Ó istenem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Valld csak be!

BENIGNA (*felpattan, feláll*): Isten legyen nekem irgalmas, kegyelmes, hogy előbb haltam volna meg, minthogy egy ujjal is megérintsen egy idegen férfit.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mit tett tehát?

BENIGNA: Ó asszonynéném, ő csak nézett reám és olyan szájalommal és örömmel, hogy semmi bajom se lett, és azt mondta csak, hogy semmi bajom se lett! És aztán odább lépett tőlem és azt kiáltotta felszóval: Szakítsátok háromfelé a szívemet, hiszen mindahármatokat egyformán szeretlek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ahá! ahá! (*roppant kíváncsian les, előrehajolva*). Beszélj csak, most beszélj!

DRÁGHFFY: Átkozott!... Darabokba marcangolom szét...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*rászól*): Hallgass!... Hogy volt gyermekem. Bátran csak beszélj el mindent!

BENIGNA: Nem volt egyéb semmi asszonyom. Akkor bejöttek a katonák és Barta és elfogták és én újra elájultam.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*türelmetlenül*): No csak ne tagadj, vigyázz, ha hazudsz, én meglátom rajtad! Tudod, hogy az én szemem elől semmit se lehet eldugni! Hát lányok, lehet-e én előttem hazudni? Az orráról leolvasom, aki ludas!... Csak beszéld el szépen, hol ismerted meg azt a híres Fortunátust?

BENIGNA: Ó asszonynéném én nem ismertem őtet soha is. Ha bátyja házába jött, már nekem el kellett mennem, hogy ne láthassam. Néha mikor arra ment el az utcán és mi a szövőházban voltunk, amelynek rácsos ablakai az utcára nyílnak, a lányok mind az ablakhoz szaladtak és ilyeneket mondtak: Nézd csak Benigna, erre megy a Fortunátus! Istenem be szép ember, olyan fehér az arca, mint a fejtér márvány és olyan szépen tud beszélni, mint az angyalok. Azt is mondták: Tudod-e Benigna, hogy Budán minden asszony csak Fortunátust lesi az ablakon, mért nem jössz te is? És minden lány! asszonynéném, hitemre, azt mondták! De én azért soha sem állottam fel a szövőszék mellől, ha senki nem volt is, aki besugjon asszonynénémnek, vagy a tisztelendő fráteroknak. Én csak dolgoztam és úgy hallgattam a beszédeket, hogy a fületem is bedugtam. Pedig olyanokat beszéltek, hogy uram bocsá' ha egy akármilyen nemes asszony és akármilyen istenes szűz leányzó hozzájut is a szalagsokrához, boldogabb, mintha a Szűz anyja reá mosolyog és jobban szereti csókolgatni a Fortunátus szalagjait, mint az elefántcsont feszületet... Hitemre, ilyen istentelen beszédeket mondtak.

EGY LÁNY (*mikor az öreg Drághffyné szigorúan s összezsápolva a kezét, végignézi rajtuk, ijedten felkiált*): Mikor nem is igaz!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Te most hazudsz! (*A kis lány letérdel s rémülten néz rá.*) Nézze meg az ember. Még mit beszéltek!

BENIGNA: Nem tudok mást asszonyom. Igazán semmi érdekeset nem tudok egyebet.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Á, á, hát soha se láttad?

BENIGNA: Nem asszonyom, mert nekem mindig el kellett bujnom, ha hozzánk jött és én még kis lány vagyok ahhoz, hogy az udvarhoz vigyenek, mikor ő is ott állott a többi országos urak között!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: De gondoltál reá sokat!

BENIGNA: Nem asszonyom, én csak istenre gondolok sokat és bűneimre, amelyekért kérem istent, hogy irgalmazzon nékem.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát akkor hogy ismerted meg, mikor ott láttad?

BENIGNA: Hogy asszonyom?... Hát lehet meg nem ismerni Fortunátust! Hát kinek van még olyan fehér és sima arca és kinek olyan szelid és gyöngéd tekintete... és ki tudna úgy nézni földi lányra, mint ő akkor nézett rám... Nem volt abban semmi sértő és semmi kellemetlen... és én mihelyt megláttam és a hangját meghallottam, mindjárt tudtam, hogy ő Fortunátus!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ugy?... Hát te is valami furcsákat gondolsz róla, hát minek tartod te azt?

BENIGNA: Én asszonyom? Én semminek is, mert én csak egy kis lány vagyok.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Tudd meg, hogy Báthory Miklós urfi megkérte tőlem a kezedet!

BENIGNA: Ó istenem asszonyám! Én nem akarok férjhez menni! *(térdre esik.)* Én istennek szolgálóleánya, szűz Máriának gyermeke akarok maradni.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Tudni kell, mit vélsz Fortunátusról!

BENIGNA *(elébb lehajtja a fejét, aztán feláll, Drághffyné egyre erősebben és nagy feszültséggel figyeli.)* Ha tudni kell asszonyom, meg kell mondanom... Én azt gondoltam, mert csak együgyű kis lány vagyok, hogy Fortunátus a legderékabb férfi az egész országban.

DRÁGHFFYNÉ *(elszörnyedve)*: Benigna!

BENIGNA *(hirtelen hozzáfordul)*: Na ugy-e a király, királynak volt a fia! és már öt éves korában király volt és most is csak király, nem lett császár belőle! és a nádoruramnak apja is nádor volt, és ha Werbőczy uram őkegyelme, akit az egész ország emleget, országbirója is, de az ő apja is nemes ember volt, és annak az apja is nemes ember volt és a nemes emberből minden lehet, az nem virtus! De lett volna csak a királynak az apja zsidó!...

MIND *(el vannak képedve és megzudulnak)*.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ej, ej!

DRÁGHFFY: Mit fecseg ez itt!

BENIGNA: Vagy bátyámnak ha zsidó lett vón az apjaura, nem tudom most zászlósúr volna-e, és megkapta volna-e feleségül a nénémet!

DRÁGHFFY: Végigkorbácsollak te!

BENIGNA: Akkor se kapta volna meg!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát Fortunátus megkapta volna?

BENIGNA: Fortunátus uram most ország zászlósa! Alkincstartó! És mikor azt mondta, hogy mindahármukat szeret, engemet, meg a vörös ruhás lányt s nénémet: na hát akkor néném épp úgy nem iszonyodott el, mint én, a szeretetétől.

DRÁGHFFYNÉ: Ártatlan gyermek! Ártatlanoké a mennyeknek országa.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Gyermelem, amit most mondok, azt figyeld meg: az az ember, az a zsidóból lett ember, a Fortunátus, az egy nagy varázsló, aki mindenkit el tud varázsolni az ördög által és titkos varázslásokkal, hogy őt mindenki szépnek lássa, pedig fertelmes, mint a kanördög. És aztán, hogy őtet mindenki jónak lássa, pedig gonosz, mint a pokolfajzotta Sátán.

BENIGNA: Igenis asszonyom, de ha mindenki szépnek látja, akkor szép! És ha mindenki jónak gondolja, akkor jó!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Elég volt! Velem ne feleselj, mert penitenciára foglak, olyanra, hogy elmegy a kedved az apácasortól. A te Fortunátusod gonosz istentelen ember és az ország kivánságára, mert mindenki annak tartja, nem csak te, a király halálra ítélte. Nézd, ott rakják a máglyát, azon fog elégni a pokol gyermeke itt és az lesz a büntetések, hogy végig nézitek!

BENIGNA *(hangtalanul, megdermedve áll).*

DRÁGHFFYNÉ: Ó örök uristen!

BENIGNA: A szentek és mártírok örök dicsősége a máglya.

DRÁGHFFYNÉ *(feláll s hozzá siet, megcsókolja)*: Megszégyenítesz gyermekem!

DRÁGHFFY: Te poklos! tán még férjhez is mennél hozzá!

BENIGNA: Nincs levente egész Magyarországon, akinek oldalán nagyobb büszkeség lenne megjelenni!

DRÁGHFFYNÉ *(szinte villámsujtottan áll).*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát minden némbert megéttetett ez! Hozzátok a zsidólányt!

DRÁGHFFYNÉ *(szédelegve megy a székéhez és magával huzza, átölelve tartja Benignát).*

DINA *(nagy köpenyében megjelenik, lehajtott fővel szomorúan, két oldalt mellette jönnek Efraim és Salamon).*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mit kerestetek Fortunátus házában?

EFRAIM: Kegyelmetes nagyasszonyom, méltóságodnak dicsőségében ne legyen kemény a te szived az elesettekhez...

DRÁGHFFY: Mit kerestetek a Fortunátus házában?

EFRAIM: A föld négy részében szétszórt nemzetünk mindenütt, ahol találtatott, mindig hűséges volt a fejedelmekhez, akiknek jogara alatt élt... A zsidók már vallásuknál fogva hűséges alattvalók és Isten parancsának tekintik Jeremiás próféta szavait...

DRÁGHFFY: Bolond ez? Korbácsoljátok meg!

DINA *(felsikolt)*: Ó uram, könyörülj szegény atyámon. Nagy tudós ő és ártatlan ember...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mit kerestetek hát a Fortunátus házában? beszélj el mindent, javadra válik.

DINA: Könyörögni ment atyám Fortunátushoz, aki míg Izraelben élt Etel Snéor volt, hogy...

DRÁGHFFY: Hogy téged céda, vegyen szeretőjének!

EFRAIM: A zsidók javáért, kegyelmes ur, mert a zsidók mindenkor imádkoznak az országért a zsinagógáikban, mint Jeremiás parancsolja...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ugy? Hát azért vitted magaddal a lányodat, hogy jobban hasson rá a könyörgésed.

EFRAIM: Öregségem gyámola ő kegyelmes asszonyom, velem kérezkedett a boldogtalan gyermek, merthogy lábaim már roskadtak és szemeim gyarlók...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hazudsz! Tépjétek le róla a kámzsát! *(vénasszony sietve megteszi)* Azért öltöztetted piros selyembe!... Utonfosztogató zsványság! Nem ismeritek a parancsot, hogy milyen ruhát szabad felvenni a zsidólánynak! Szemérem nélküli céda! Micsoda selyem, ha én venném, legalább másfél dénárt kellene adni egy singért!

SALAMON *(szakértően megtapintja a selymet)*: Nem lehet kegyelmes asszony! Három dukát arany, kegyelmes asszony, a legfinomabb keleti selyem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ott fogtok égni mindnyájan!... De még ma kérni fogom a királynét, hogy engedje el az egész országban a zsidó adósságokat, ha a zsidók lányai ilyen selyemben mernek járni a csuha alatt! Mér öltöztél így fel, ha csak öreg atyádat kísérted?

DINA *(szenveddéllyel)*: Mert nem Fortunátushoz mentem! az ur prófétájához! Aki elhozza a csodák végét és szablyát von az elnyomókra és lángpallost az üldözőkre!

EFRAIM *(rémülten)*: Ne hallgass rá, asszonyom, eszelős! Megbolondította valami. Amikor ott állottunk a kegyelmes Fortunátus előtt, csak rájött az őrzöngés és hasonló és még borzasztóbb szokat mondott, *(leborul a földre)*. Éppen azért mentem hozzá, járástól elszokott lábaimmal felkapaszkodván a zsidó-utcából a Szentgyörgy-térre egész a Duna felé néző várfalig, hogy megkérjem Fortunátust, hirdesse a zsidók alacsonyosságát és kérje az urakat, tekintsék úgy a zsidót ezután is, mint eddig, ne embereknek, csak jószáguknak, csak... *(elful)*.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Nagyon mulatságosakat beszélsz öreg Jáfet.

DINA: De megnyitotta az Ur az én szemeimet és lángokat öntött nyelvemre, hogy felgyujtsam Fortunátusban ami zsidó vér és zsidó sziv van benne! Mer ő a legdicsőbb ember ezen a földön, és ő lehetne az a Dávid, aki parittyájának kövével homlokodon tudná sujtani a nagy Góliátot! lehetne messiás ő, kinek hangjától sárrá válik az acélfegyver és akinek tekintete előtt leomlanak a rakott kőfalak! Ezt kerestem! Ennek a kedvéért öltöztem én selyembe és lángszinű ruhába!

DRÁGHFFYNÉ: És megtaláltad akit kerestél!

DINA *(megtántorodik s homlokához kap)*: Nem tudom asszonyom, Izraelnek új századokig kell várnia a csodák végére!

DRÁGHFFYNÉ: Hisz kijózanodtál! A félisten helyett senki embert találtál!

DINA: Ó nagyasszonyom, ha ez a senki ember a sorstól elveretve visszahull apái földére: szívet talál a szívtelenség világa után. Enyhítő patakot a sivatagok és jeges óceánok után. Csendes tűzhelyet a megvetettek hajlékában. Forró boldogságot a boldogtalanság fájánál!

DRÁGHFFYNÉ *(visszahanyatlik székébe s maga elé mered)*: Mindenki jobban szereti nálam!

DRÁGHFFY: Elég volt az asszonybeszédből. Hozzátok elő a Fortunátust nekem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(gunyosan nézi a három siró nőt, mert Benigna is sirva fakad)*.

FORTUNÁTUS *(bejön sápadtan, de méltósággal)*.

DRÁGHFFY: Itt vagy átkozott! Mért nem marattalak le veszett ebekkel, időnap előtt!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(int a fiának)*: Fortunátus, utolsó perceden vagy, akarsz-e már vallani?

FORTUNÁTUS: Magyarország főhivatalnoka vagyok, az ország zászlócai közül egy: vallo-mást csak királyomnak és uramnak és szentséges feljebbvalómnak kérdésére teszek.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Itt az ítélet, amelyben halálotat aláírta a király, itt a törvényes bíró, itt a poroszló, aki végrehajtja, ott már a máglya, minden készen rajta: csak egy intésem kell és véged.

FORTUNÁTUS: Az én Egy Uramnak Istenemnek kezébe adom magamat!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: De nem csak magad ám! ez a beste lány is veled megy!

FORTUNÁTUS: Mit vétett ő?

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Szeretőd volt! Te keresztény vagy, tudod, hogy a zsidó lány, ha kereszténynek szeretője lesz, törvény szerint máglyahalált szenved!

FORTUNÁTUS: Engem elítéltek, mert zsidó vagyok s e lányt miattam, mert keresztény vagyok? Uram irgalmazzon annak, aki e rágalommal illette! Tiszta ő e büntől!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát akkor ez volt a szeretőd! (*Benignára*).

FORTUNÁTUS: Isten óvja ajkad kegyelmes asszony ilyen ígétől! A menyei angyalok között egy is nincs ártatlanabb és fényesebb e gyermeknél!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Akkor csak ez marad!

FORTUNÁTUS: Ó szégyen a szavakra, amelyekkel bélyeget tudnál ejteni a női nem dicsősé- ges asszonyára!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mit keresett akkor nálad mindahárom egyszerre katonákkal közül- zárolt házadban?

FORTUNÁTUS: E szüz: agg atyját kísérte el, hogy öregségének gyámola legyen. E másik angyali szüzet: szolgálom találta ájultan a templom kapujánál s mivel nem ismeré őt, hozzám vivé föl, hogy orvosszerekkel fölélesztessék! És a kegyelmes asszonyom látá hugának kapu- mon bevitelét s utána rohant...

DRÁGHFFY: Hazudsz zsidó! Nálad voltam az időben, hazudsz ádáz! Máglyára jutsz! színeskedő!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Te vagy-e ama messiás, akitől a megváltó csodát várják a zsidók?

FORTUNÁTUS: Asszonyom én igaz keresztény s a mi dicsőséges keresztény magyar királyunk legkisebb szolgálója vagyok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát akkor te vagy mégis a fiatal sarju leányok ábrándja, aki után félig kinyitják a lantornás ablakokat, ha végig megy az utcán!

FORTUNÁTUS: Én kegyelmes asszonyom, egy szegény özvegy ember vagyok, ki már az életbe belefáradott.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ó, ó, te vagy az a híres rabszolga, aki szerelmi szolgálatokkal tudod ellátni az urnódet!... Mindent tudok!

FORTUNÁTUS (*meghökken s odanéz Drághffynéra, aki egészen össze van roskadva*): Ó nagyasszony, hadd legyen szabad azt hinnem, hogy szabad ember vagyok s szabad méltóság illet, mint minden embert... Az ország s a király egyedüli uram! Kinek tartozom én másnak rabszolgálattal!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ó a hitvány, hát nem megtagadott mindahármatokat! No zsidólány, most csak meggyüldölted fajod ellenét!

DINA: Nem minden ellenség, aki annak mondja magát s nem mind barát, aki barátkozik!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ugy!... De te kis lányom megutáltad a vén és kiélt özvegyet!

BENIGNA: Vannak fiatalok, akik nem tudják megfogni a kezét a leányzónak, akit erőszakkal ajándékoznak nekik és vannak öregek, akik az oltár lépcséjéről, az imádság közepéről el tudják ragadni Mária szüzeit!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Ó, hát így esett! Kis lány, kis lány tiz máglyahalál kicsiny egy ekkora vétekre!

BENIGNA (*elsápad s Drághffynéra hanyatlik, sugva rebegi*): Te mentsd meg őt néném! én megöltem!

DRÁGHFFYNÉ: Ne félj!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát te lányomasszony, te mit gondolsz a rabszolgádról!

DRÁGHFFYNÉ: Mit gondoljak anyámasszony, azt hiszem Isten előtt nem is lehet ember embernek rabszolgája.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hát akkor, hogy mersz előttem ülni!

DRÁGHFFYNÉ (*feláll*): Felállok előtted asszonyom és térdet hajtok előtted!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*szintén feláll, odamegy hozzá s megsimogatja a fejét*): Jó leányom vagy, annak is tartalak, ha mindent elmondasz.

DRÁGHFFYNÉ (*megreszket*): Nem; azt nem! Azt nem lehet anyám!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*csendesen*): No, nem kívánom világ előtt. Ketten, bemegyünk és szép csendesen, de mindent kivallasz! nana! Hogy kezdődött, mi volt, hogy és mikor, milyen szín alatt jártál hozzá, mit és hogy tettetek...

DRÁGHFFYNÉ (*undorral felkiált*): Soha, soha! Semmit is! Egy ígét sem, ha izekbe szaggattok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ (*eltaszítja, mérgesen*): Menj! ... Nézze meg az ember! Szeretem látni az ilyen erényt, amely csak a nyelvet köti meg, nem az erkölcsöket! Fogsz-e vallani?

DRÁGHFFYNÉ: Isten engem ugysegéljen, soha!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Vigyétek! (*Fortunátusra mutat*) Átadom nektek! Vigyétek a máglyára, királyi ítélet van, vigyétek vele a szolgáját is, aki lányrablás bűnével terhes, vigyétek a zsidólányt, aki keresztény emberrel fertézt. Vigyétek, nem is akarom többet kimondani ezt a szót!

FORTUNÁTUS: Egyedül engem vihettek. Akármilyen alattomos és galád módon szereztétek is meg, de rám legalább mondhatjátok, hogy jogotok van! De rettenetes vége lesz, ha ártatlanokat veszítetek el.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: No bizony, olyan nagy dolog megégetni egy szolgát, meg egy zsidó lányt!... De jól van, megmentheted őket, ha vallasz! Valld meg, hogy szeretőd volt az a lány! meg ez az asszony... elküldöm őket, hogy ne pirits rájuk! elküldöm a lányokat is, hogy ne halljanak olyat, ami nem ártatlanoknak való...

FORTUNÁTUS: Nincs mit vallanom!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Vigyétek! *(katonák állanak elő).*

DRÁGHFFY: No valahára. Eleget fojtottam torkomba a dühöt! De most kiszabadulhat haragom! Reszkessetek! Vigyétek!

DRÁGHFFYNÉ *(felsikolt)*: Ne még, várjatok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Vallasz!

DRÁGHFFYNÉ: Anyámasszony hallotta, hogy kimondtam az isten nevét...

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Milyen bosszuság, hogy a papokat otthon hagyám, most rögtön feloldoztattalak volna alóla! De utoljára megkapod gyónásban a feloldozást!

DRÁGHFFYNÉ: Hadd beszéljek vele, hadd mondjam meg neki, hogy ő... hogy ő... Hagyjatok beszélnem, megtérítem őt nektek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Csak itt szemünk előtt! *(a néphez)* Huzódjatok odább!

DRÁGHFFYNÉ *(előrejön Fortunátushoz s márvány arccal, érzést elárulni nem akarva szól)*: Fiam, barátom, kedvesem, szólj, tanácsolj, hogy mentselek meg! Lásd meg vagyok törve, meg vagyok alázva, olyan dolgokat éltem át, hogy ahhoz a pokol minden kinszenvedése semmi csak. Megtört engem az én lelkem. Porba hullott büszke fejem gögje. És úgy fonódik rád a lelkem, mint karóra a folyóvirág. Te vagy mindenem s már ezután csak érted élek, csak neked akarok élni. Bátyáim, a püspökök, el fognak választani az uramtól s te az enyém leszel. Férjem leszel! És még boldog leszek! Ó férjem! Te az egyetlen az egész országban, akihez nem lehet hasonlítani senkit is! *(ugy beszél, mintha lázálomban recitálná.)* Mert ugy-e, a királynak már apja király volt s ő ötéves korában már az, aki ma. És a nádornak apja nádor volt és nekem minden ősom ország élén volt és csak te vagy magad, aki semmiből, a semminek üres mélyéről, százezernyi akadály között mellém, hozzám, fölem jöttél! Ó én rabom, és én rabszolgám, hogy bántam veled és hogy meggyaláztalak, és tapostam rajtad drágám, mikor te magad egy félisten vagy, kihez hasonlatos nincsen! És én megkövetlek minden vétkemért és én jóváteszek minden hibámat! Milyen büszkén és boldogan jelenek meg oldaladnál a zászlósok között, mert nincsen hasonlatos egy is közöttük, hozzád! És ha kiüldöznek és az ádáz sors elkerget ebből a világból oda le... a ghejtóba... ott is hűséges szolgálód leszek és szívet találsz a szívtelenség világa után... enyhe, megüditő patakot a szomszúság tengere után... és csendes, boldog tűzhelyet teremtek neked a boldogtalanság fájának fedele alatt...

FORTUNÁTUS: Ó, asszonyom, mivel fizetem meg neked e szókat!

DRÁGHFFYNÉ: Boldog vagyok, hogy ezek itt mind látni fogják most, amit teszek! Ó, Fortunátus,... Imre! Im-re! férjem, uram, parancsoló egy uram, most nekik megígérem, hogy mindent megvallok és azután beteg leszek és fel sem éledek addig, míg itt nem lesz a Rákos! Amint te mondád!... Könnyen fogom megtehetni! könnyen tudnék meghalni látatlan betegségben!... Boldog vagyok, hogy ezek előtt most mint engedelmes és hűséges kis feleséged bocsánatot kérek tőled és megcsókolom a kezéd! *(térdre ereszkedik és megteszi.)*

DRÁGHFFY *(felordít)*: Hah! megéredett a pokol!

DRÁGHFFYNÉ *(felugrik)*: Anyámasszony és most mindent, mindent! Vele együtt fogunk megvallani mindent és azután nem bánom, ha engem is elveszttek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Távozzatok!

DRÁGHFFY: Most kifelé ebek!

DRÁGHFFYNÉ *(Fortunátushoz, szinte önkívületben)*: Szeretsz?

FORTUNÁTUS: Szeretlek!

DRÁGHFFYNÉ: Imádsz?

FORTUNÁTUS: Imádlak!

DRÁGHFFYNÉ: Még várjatok egy percig, csak percet még! Egy percenést! *(Elájulva, Fortunátus felfogja.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mi az? nagy ég, vallomás nélkül?...

DRÁGHFFY: Támasszátok fel nekem! Meg se halhasson vallomás nélkül.

DRÁGHFFYNÉ: Mindent! Mindent elmondok, Fortunátus segít! Hozzá ne nyuljatok, míg mindent el nem mondtam! Addig nem tudjátok, ki vagyok én, és ki ő! *(halkan rebegi)* Szeress, imádj! Mint én, úgy téged senki nem szeret soha!

(Függöny.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Ridegen butorozott kis szoba; erős rácsos ablakok szemközt és a jobboldalon. Baloldalt van az ajtó, alacsony, széles, erős ajtó. A jobb szélső ablakba van kikötve s a párkányon ül, de le szállani nem tud Kabold. A bal sarokban erős, alacsony asztal, körülötte székek, belül lóca. A falak sötét pizsokszínűek, fegyverek lógnak rajtuk. A szoba közepén medvebőrön ül Fortunátus; a keze hátra van kötve s nem igen tud mozogni. A felvonás kezdetekor teljes sötétség, nemsokára besüt a holdvilág.)

KABOLD *(ásit, lassan, nagyot, éjféltutáni hangulat)*: Mán a kokas is felserkent első álmából.

FORTUNÁTUS: Nem hallasz messzi lódobogást?

KABOLD *(figyel)*: Jaj kezem, lábom.

FORTUNÁTUS *(figyel)*: Csend van... Semmi, csak a szél.

KABOLD: Jaj kezem, lábom.

FORTUNÁTUS *(csönd)*: Az embernek kettő kell: az asszony és a pénz...

KABOLD: Istennyila... a kell, hogy leódjék a kötelet...

FORTUNÁTUS: Az asszonyok... *(csönd)*.

KABOLD: Mindig az asszonyok! Ez a veszett nyavalyás voltod is azok miá lött.

FORTUNÁTUS: Vajjon levelem kezekbe jutott-e... No átkozott szerencsém, most mutasd meg... Nőstényre hagytam magam, veszttemig, nőstényre bízam menekvésem: kívágnak-e.

KABOLD: Biztál vón magadba.

FORTUNÁTUS: Ha levelem kapták, semmi baj: oly koncot vetettem magyar urak elejbe, a követ is szétszedik értem, máglya hamvából körömmel vájnak ki...

KABOLD: Nono.

FORTUNÁTUS: Igéj pénzt, mindenki barátod, adj pénzt, mindenki szolgád, de mikor adsz, már újra igéj s ha igérsz, már legyen benne szódban az új ígéret csirája.

KABOLD: Jaj derekam, csontom.

FORTUNÁTUS: A pénz, meg az asszony... az asszony s a pénz... Minden veszttem onnan ered, hogy elfeledtem az egyiket... a másikért... De szép is az, mindakettő és jó... Jó volt...

KABOLD: Sok volt.

FORTUNÁTUS: Minden asszony Vénus.

KABOLD: Ez is, ez a vén bestia?

FORTUNÁTUS: Mind, mind... Láttál már asszonyt, aki nem szeretett tükörbe nézni?

KABOLD: Jaj derekam, jaj csontom.

FORTUNÁTUS: Aki tükörbe néz, az mind csudaszépség, mert mind az élet csudaszépségét lesi a tükörben, a legfőbb gyönyörűséget, álmainak földi kincstárát. A tükörben... És ha kerül véletlen férfi, aki épp olyannak látja őt, mint ő saját magát: akkor...

KABOLD: Meg van a kulcsa.

FORTUNÁTUS: Akkor meg van a nő, akiért érdemes... Minden asszonyi állatban ott a minden női csodák alchimiai aranya... Csak meg kell látni, meg kell lelni benne... Csak egyikben könnyen látja a vak is a szerelemre való dicsőséget, a másokban csak a vak szerelem találja fel... Amor coecus... A szerelem vak... Hazug szó, csuf szó... A szerelem a nap... Ha ráragyog a nőre, csudaszépséggé teszi. S a szerelem világán minden kivirít a női virágból, úgy suhog-nak fel belőle a színek és illatok, mint ázott rét délszinen... S milyen csuda, hogy minden asszonymak meg van a maga külön napja, férfija, a maga szerelme...

KABOLD: No te ugyan sok napot leloptál akkor az égről...

FORTUNÁTUS: Bár örökké tudtam volna hatalmamban tartani ezer asszony ezer szerelmének napját... Árt az a virágnak, ha minden reggel más nap jön fel az égre, csak jöjjön... Bolond virágok, este busulnak, reggel örvendenek, ha új nap van felettük... Bár annyi virágot tudtam volna egyszerre holtra s életre csókolni, mint a nap odafenn... Már nem... Nem már... Undorodom tőlük... Megvetem őket.

KABOLD: Micsoda!

FORTUNÁTUS: Ha mindjárt Drághffyné is... Egy asszony örökre?... Vagy száz asszony!... Minden asszony kellett, elég volt, egy se...

KABOLD: Ha a kakas már nem kiált, sose virrad többet meg... Fortunátus vénült meg, vagy az asszony.

FORTUNÁTUS: Asszony nem vénül meg soha... Tán a vén Drághffyné nem tudna újra virítani... Szikkadt szikes föld: eh... Ha a cseléd szerelme ki nem ment: ez fog sárból kihuzni... Mi kell ennek: bölcs és lágy ember, szelid mint egy pap... Sose kapott férfiat, milyenre vágyott. Kenetes száju pezsgő vérü... Kabold fiam, hogy menekszünk még egyszer innen... Aj még egyszer kijutni a szabadba, lóra ülni s ki a mezőre... kincses ládán guggolva népeket forgatni, mint guzsaly kerekét s fonni... élni, sodorni... Magamutálva hogy ülök meg itt, piszok, undorkodva a sáron, amiből kimászni nem lehet...

KABOLD: Jaj derekam, jaj csontom: szüz lányok kerültek bajba miattad, kettő...

FORTUNÁTUS: Eh menjenek... szukák, üzekedők... elég volt... Élni, élni, élni... Átkozott primás: hol van ilyen soká... Megirtam az ebnek: egy milliót adok Fuggerek zsebéből, ha innen kivonsz... Hol jár a dög, mindjárt virrad, ébrednek e részeg kutyák s akkor minden oda...

PERZSI (*bejön mécsessel, a zárt csikorogva nyitja ki*): Csss... éltek-e még jó lelkek...

KABOLD: Bizony ideje a rab emberre gondolni, jaj derekam, jaj csontom.

PERZSI: Csendesen, meg ne hallják, mert ha megneszelik, baj lesz.

KABOLD: Hoztál-e legalább innya.

PERZSI: Enni innya elégségest... Most aludtak el a disznók odafenn. Azért nem gyűhettem.

KABOLD: Tudom, velek háltál, azér nem vót időd.

PERZSI: Ne ugass má, (*leoldja a Fortunátus kötelét*) egészen belevágott... Ugy kell csicsigetni valahun egy komisz ember, mint a gyereket.

FORTUNÁTUS: Elment az embered fiam?

PERZSI: Ki no?

FORTUNÁTUS (*nézi a meggyötört kezét*): Akit a levéllel küldöttél, elment a Rákosra?

PERZSI: El, el. Akit én elküldök az elmegy, akit én itt tartok az itt marad: nem teszi ingyen.

FORTUNÁTUS: És mégse jön és senki se jön... *(fésűt vesz elő, kis ezüst fésűt s a haját kezdi rendezni.)*

PERZSI *(elkapja)*: Jaj beg igyes... ez oszt igen... *(a saját haját fésüli vele.)*

KABOLD: Gyere má, gyere, oda van a karom, lábom.

PERZSI: Hallgass. *(Magához öleli Fortunátus fejét, úgy fésüli.)*

FORTUNÁTUS: Hogy lehet innen menekülni?

PERZSI *(eltartja a fejét)*: Sehogy... No szép gyerek má...

FORTUNÁTUS: Hogy lehet menekülni: meg kell innen szökni, hogy lehet menekülni.

PERZSI: No semmi... majd tanálunk valamit...

FORTUNÁTUS: Menj fiam, Perzsi, drága kedvesem, velem jössz, viszlek magammal, te kellesz nekem. Jobb egy ilyen hűséges kis csibe, mint minden más, az enyim leszel, mosni fogsz rám és főzni énnekem, rendben tartod a házam, ágyam, este megveted, ha hideg van megmelengeted, csak most ki, ki, ki innen... Ki innen Perzsi fiam, kis szeretőm, gyerünk, gyerünk, gyerünk...

PERZSI: Hogy nekem esik, mint bika a bogolyának, no...

KABOLD: Hát én velem mi lesz?

PERZSI: Ki ne menjen... kardélre vetik.

FORTUNÁTUS: Bizok benned...

PERZSI: Nem is kérde asszonyám micsinál... *(Kaboldot leoldja.)* Szegény, személyem béparancsolá magához. Mi öreg kegyelmes asszonyunknak azt mondá: a szent mise áldozatját kívánja lelke. Látod, ezzel tartott meg benneteket mostanáig, mert hogy pap nem volt, érték kellett küldeni. Addig meg, míg ü nem gyohon, addig hozzátok se nyulnak. Nem szólott többet szinte mostanáig, ott imádkoznak körülte a jámbor leányzók már mind alszik, mint az édes tej. Az előbb öreg kegyelmes asszonyunk kiment, nosza: Perzsi fiam, mondta, ne rakd rám ezeket a mustárokat s egyéb nyavojákat, miket anyámasszony rendele, nincs nekem tovább semmi bajom, csak igen fáradott vagyok. Nem is raktam osztán, szegény csendesesen csak azon imádkozta, bár jönne el a gyógyító halál s könnyörülne rajta.

FORTUNÁTUS: Menekülni innen, azután minden jó lesz, viszlek magammal, jövök asszonyodért, minden jó lesz, minden, csak menekülni... Ha... *(kint lárma, veszekedés, dörgő hangok)* már nekem mindegy... jön a primás, a harc, üvöltés... csak most még egyszer szabadon legyek, vér fog fakadni a kösziklából s aranyat terem a somfa is... Itt vannak értem, a pénz, a pénz, arany, a millió forint, úgy világít a tenyeremen, átvilágít a kőfalakon, erre, erre: primás apám ide igézzek... *(varázsló mozdulatokkal)* ez ez, ez a nagy világon: a pénz, a kincs... *(suttogva, lihegéssel.)* Csak erre, erre mind... Megrészegül Imre, ha mindenben így a parancsára mozdul a föld is... Jöjjetek, törjétek be az ajtókat és zuzzátok agyon az embereket! Értem teszitek! Fortunátusért! Fortunátus Imréért megfordul sarkában a föld, ha kell és az érsek fog buzogányt markába! Szerencsés vagy Imre, szerencsés voltál és szerencséd fog megölni!

A PRIMÁS *(kint egyre növekedik a csatazaj. Kivülről buzogánnyal vág az ajtóra s az felpattan. Mennydörgő hangon kiált be)*: Fortunátus itt vagy-é?

FORTUNÁTUS: Atyám! Itt vagyok!

A PRIMÁS *(bejön)*: A krucifikszét a cudar gazoknak! *(Belép, csataruhában, a kámzsa szétnyílik fényes páncéla felett. Kemény őszes szakálla van. Két hatalmas barát kíséri, nagy vas-keresztekkel s kivont karddal. Fáklyások megettük.)*

FORTUNÁTUS *(letérdel)*: Atyám, áldott a te jöveteled! *(Kezet csókol. Kabold oda settenkedik s hatalmasat csókol a primás vaskeztüijén, aztán sietve kikotródik oda, ahol Barta s a többi vitézek tolakodnak be. Perzsi félve félrehúzódik a felaggatott ruhák alá baloldalon s mikor később asszonyok jönnek be, azok közé elegyedik.)*

A PRIMÁS *(hatalmasan)*: Majd megtanítom én ezeket! Hát már csak a főuraknak szabad erőszakoskodni! Hát már ebben az országban a papsággal akárhogy bánhatnak! majd meglátom én!

DRÁGHFFY *(jön tombolva)*: Ki mer az én házamba betörni! Ki mer ajtókat zuzni és nálam hatalmaskodni! Kardélre vele, ha maga az Uristen is!

A PRIMÁS *(buzogányát emeli)*: Szeretném látni, ki meri az egyház fejére emelni, a szentek szentjére, a primásra a kezét. De ott döglök beszakasztott koponyával, ha ki megpróbálja!

DRÁGHFFY: Te vagy-e Szalkai?

A PRIMÁS: Nem Szalkai: az esztergomi érsek! Nem ismered a rangom!?

DRÁGHFFY: De nagyon ismerem!... Ezért fizettem meg ma néked adósságba aranyaimat!... Hogy mersz így törni rám!

A PRIMÁS: Te hogy mersz így előttem! Térdre a primás előtt! Nem vagyok-e a Krisztus helytartója Magyarországon?

DRÁGHFFY: Meglátom én a Krisztusodat!

A PRIMÁS: Nem vagyok-e Magyarország második királya! A pápa követe maga nevezett így! Térdre mind, vagy kiátkozlak, hogy a hollók se lakomáznak a testetekből!

(Mind térdre hullanak.)

DRÁGHFFY *(állva marad, dühösen a sarokba vágja a kardját)*: Deiszen csak el ne aludtam vón a sok borivásnak miatta, lehetnél az Atyaisten tulajdon személyében, ide be nem teszed a lábad pap! Várjátok el sorotokat gazok, kik beeresztettétek!

BARTA: Három barát jött... Az ég szakadjon rájuk, ki hitte mifélék... Azt gondoltuk, hazul Budából!

A PRIMÁS *(felkacag)*: Hahá, pap eszén akartok tuljárni!

DRÁGHFFY *(Fortunátusra mutat)*: De ezt nem veszed ki a kezemből pap!

A PRIMÁS: Nem-é?... Magad adod Drághffy!... A magad csatlósa hozta ennek a levelét! Mit ígértél benne?

FORTUNÁTUS *(feláll)*: Ígértem, meg is teljesítem, hogy kimutatom: Fugger egy millió aranyforintot lopott az országeből! Kimutatom, hol lehet és miből ezt a pénzt visszavenni tőlük.

A PRIMÁS: Egy millió forint! Itt a török a nyakunkon! Egy száz katona nincs a végeken, egy dénár nem csörög a király zsebébe! Egy milliót akarsz-e máglyán elégetni! A nemesi rendek minden pereputtyodat koncra veti!

FORTUNÁTUS: Még azt irtam, ígértem, megtartom, hogy: ha a bányákat a Fuggerektől elveszik és országos felügyelet alatt rám bizzák, ötszörös lucrumot adok belőlek az országnak.

DRÁGHFFY: Kutya ez, eb ez! Szüköl, hogy megmentse irháját! Kizabál benneteket, felhabzsolja azt a kicsit is, ami van, aztán megy világgá! De feje szárad reggel a karón!

A PRIMÁS: Drághffy tudd meg, a rendek főbbjei sokat tanácsolkodtak ez éjjelen, mitévő legyünk. Jámbor urunk mig aludt, mig a nemesek a fűvön heverték, már a sereg rendelésről is megtanácskoztunk. Reggelre kelve Fortunátust kikiáltják országos főkincstartónak... Merjél közéjük pironkodni, ha csak egy hajaszálát is meggörbítet! Nagy viadalom leszen abból, nagy romlást mivelnek a Drághffyakban! Avval eresztettenek le, hogy ha Fortunátusnak vége, az agg ravasznak is megtalálják csávéban a bőrit!

DRÁGHFFY: Tegnap halálra ítélték!

A PRIMÁS: Mert nem valék ott, és az az idő előtt született, idő előtt koronáztatott poronty, aki idő előtt beszélt, hágott, házasodott, idő előtt lett okos, aláírta! De az még idő előtt fog meghalni!... Keljen csak fel reggelre, megmosom a fejét! Ilyen király! Jól mondja az olasz: olyan jó ember, hogy semmit sem ér! Fel Fortunátus! Gyerünk!

DRÁGHFFY (*elszántan eléjük áll*): Nem innen egy tapodtat, mig én elégtételt nem kapok! Mi lesz velem gyalázatomért! Avagy nem emberek husát evő vad ez! Feleségem csábitója! Becsületek vérdíját megadod!

A PRIMÁS (*egy kis gondolkozás után*): Reggel országbiróvá tétetlek Drághffy!

DRÁGHFFY (*meghökken, komoran áll, gondolkodik, aztán elhatározza magát s kezet nyújt. A primás elfogadja s megrázzák egymás kezét*): Áldomásra gyertek a felső házba. Vendégeim vagytok. (*Sarkon fordul s el.*)

EFRAIM (*már ekkor bent van, hátul áll a teremben s mikor a primás Drághffy után akar menni, eléje veti magát, mögötte Salamon*): Kegyelmet és irgalmat és hallgasd meg az én esedezésemet ó kegyelmes szívé ur!

A PRIMÁS: Mit akarsz?

EFRAIM: A lányom, nagyur, van egy gyermekem...

FORTUNÁTUS: Ne busulj agg Efraim, lányodnak semmi bántódása nem lesz.

EFRAIM: Áldott legyen az ur! Bár ugy védelmezné meg Sion leányát, mint e balga gyermeket. (*Hirtelen nekibuzdul, mintha valami kétségbeesett vállalkozásba fogna.*) Kegyelmes és eminenciás uram számtalan példával bizonyíthatnám a hűséget, mellyel a zsidók a király s a haza iránt viseltetnek. Isten szétszórta őket a világon, mert törvényeit megszegték, de vallásuk minden jóra s erkölcsösre kötelezi őket. A zsidók nem voltaképi rabszolgái ugyan a fejedelmeknek, akiknek országában élnek, amint azt számos jelentékeny theologiai író bizonyítja, ugyanis a zsidók sohasem győztettek meg csatában, hiszen ők, mikor Titus bevette Jeruzsálemet, már el voltak széledve a világ minden részében, mint az Strabo, Philo s egyéb írók bizonyítják. A római császárok is nem nevezték magukat a zsidók királyának, mert ők csak olyan népeknek a nevét vették fel diszül, melyet nyílt csatában legyőztek, de a Palestinán kívül lakó zsidókat soha senki le nem győzte!

A PRIMÁS: Mit akar ez a zsidó? Háborodott az elméje?

EFRAIM: Valóban kegyelmességed, háborodott... Mert én csak egy öreg szegény tudós vagyok, aki olyan jól tudom, hogy mit kellene valakinek megtenni, de én hiába vonszoltam fel magamat a zsidó utcából a Szentgyörgy-térre, egész a Duna felé néző várfalig... De én csak beszélek egyebeket és a drága perceneteket elvesztegetem. (*Ujra kitör.*) A zsidók mindenütt hasznára és előnyére vagynak az országoknak. A pápa nem kocódik velük, engedi, hogy

szeme előtt éljenek és kereskedést vigyenek, mint a méhkosárba a méhek, gyűjtsenek s gyarapodjanak. A császárok, az egyház védői öregbitik a francia, angliai, lengyel, flandriai, svéciai, hollandus királyok, avagy az talián hercegek hagyják, hogy a zsidók, mint eleven fa virágozzanak.

A PRIMÁS: Mit akarsz öreg ezen kerengő beszédekkel?

EFRAIM: Ugyanezt reményeljük Eminenciádtól, avagy király urunktól és minden szegelet-kövétől az országnak, hogy engedi a zsidóknak, hogy szabadsággal pihegjen, lehelljen...

A PRIMÁS: Megengedem öreg. Adjatok neki egy kupa bort, hadd örüljön ő is.

EFRAIM *(meghökken s szinte visszatántorodik, aztán előnti a méreg)*: Ki kért tőled kupa bort! Nem kell a borod, nem kell az ételed!...

A PRIMÁS: Mit beszélsz! Bolondos! *(Ráemeli buzogányát)*: Dobjátok ki.

EFRAIM: Jaj az Isten népének, ha elhagyják szószólói, de százszor jaj, ha olyan nyitja érte szóra száját, akinek viaszból van a nyelve és nagy dolgokra sár az elméje.

A PRIMÁS: Adjatok neki egy kupa bort no.

EFRAIM: Megbódult, eszelős, lassu az elmém, tompa, életlen, tunya, rest, erőtelen, zsibbadt, hivságos, henye, elpuhult, észben szűkölködő! Ó, én balgatag, nem teljes eszü, bezzeg nagy bennem a hizlalt ostobaság, a kövér butaság, a rühes, varas hülyeség, tele gondolatlansággal, értetlenséggel, serény a bárgyuságban, hamar az ostobaságban! Phi, ilyen ember, tudós férfiú, aki tudja a multat és a jövőndöt és megfejt az irásokat, amiket összehordanak a világ minden tája felől. A csodák ideje még nincsen itten. Nincsen még itt a csodák ideje... Siralmas hangon kiáltok és keserves panasszal! Szemem könnyeivel siratom a dicső népet, amely száz meg száz esztendőig él minden népek gunytárgyává váltan és ül szótlanul a sötétségben, midőn gonoszok állanak föl ellene! Az Ur elhagyta az ő választott népét, elhagyta az ő választott népét az Ur! *(El.)*

A PRIMÁS: Miféle bolond volt ez?

FORTUNÁTUS: Ne gondold rá, kegyelmes ur, eszelős... Az éjszakai szenvedések, a máglyától való rémület elvette higgadt eszét e tudós aggastyánnak, akit a zsidók mindenekfölött tisztelnak tudományáért, de félnek tőle hirtelen mérgéért.

A PRIMÁS: Patvarba a zsidóval, itt jön az én kedves Drághffyné nagyasszonyom!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(jön, utána leányok. Nagy lármával támad rá az érsekre)*: Mi dolog ez érsek uram! Ilyenkor látogatóba!

A PRIMÁS *(joviális, békítő hangon)*: Magyarország primása mindenkor kötelességének hűségesen eleget téssen, de asszonyom, te kegyelmed nem!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mi oka bennem!

A PRIMÁS: Hol marad már a kézcsók? *(Előre tartja a kezét.)*

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(bosszusan ellegyinti)*: Kézcsók csak papot illet! Te nem vagy pap, érsek uram!

A PRIMÁS: A patvarba, primás vagyok talán!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Még ma sem vagy bár kispappá sem szentelve!

A PRIMÁS: Ej na, már tudom, ha szent szagu a kezem, a menyei kenyérnél jobban szeretik az asszonyok! De már pispekké szentöltetem magam!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Távol legyen az ilyen istentelen beszéd. Jól mondták a lengyel követek, hogy náluk még szerencsés állapotok vadnak. Mert náluk van király, nálunk csak a király árnyéka! Náluk vagyon papság, itt csak papi mesterség. Náluk pártoskodás van, igaz, de itt termett annak a magva. Itt erdő az ármánykodás, ha náluk bozót! Egy nincsen Magyarországon: törvény!

A PRIMÁS: Még egy nincs asszonyám: pénz!... Azért vagyok itt most is! Orvosszerért! Az ország testét elborító sebek gyógyítására!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Mi légyen az.

A PRIMÁS *(Fortunátusra mutat)*: A pénz!... Jó fiu ez bestye Fortunátus, ha megvágják is, nem vére csorran, hanem aranya.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Az csak olyan gyógyítás! Ha a sebet beragasztják, tiz helyen meg-ujul! Megmondták a lengyel követek, hogy ezt az országot már csak külső támadás javítja meg, vagy lázadás!

A PRIMÁS: Bestye kurafi idegenek! Ki velek! Eddig a hazafiakat csábitgatták, most meg azokat uszítják!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(sóhajt)*: Bár megtehetnék! De nem irgalmasak hozzánk az istenek!

FORTUNÁTUS *(aki közben egyre élénkebben és lelkesebben nézte az öreg Drághffynét, most odalép hozzá s megcsókolja a kezét.)*: Bocsásd meg vakmerőségemet, kegyelmes asszonyom, de olyan gyönyörű a te beszéded és olyan tiszteletreméltó a te arcod: mintha magyarai nemzetünk patrónáját hallanám!

A PRIMÁS *(nevet)*: Hitemre, igaz!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Hiába hizelkedsz, most bátor elmetszették köteleidet, de rád kerül a sor, ha nyakban való amulétum orvosságod van is!... Ó a gonoszok megmenekülnek, csak az igazak szenvednek ártatlanul.

FORTUNÁTUS: Kegyelmes asszony, ha gonosz ember vagyok és mégis megszabadultam, az csak ama nagy gonosztevőnek történetét ujtja, akiről egy igen szép prédikációt tudok!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Predikációt?

A PRIMÁS: Csak predikációt ne, mert én a predikáción elalszom! *(Nevet; Drághffyné feddően néz rá, a lányok széke körül csoportosulnak.)*

FORTUNÁTUS: Vala egy király, kegyelmetes nagyasszony, rómaiak között. Ugy hijták, hogy... Asmodeus. És ily törvényt szerze: ha valaki, halálraítélt ember, neki három olyan igazat mondana, kinél nagyobb igazat senki sem tud: annak elengedi a halált!...Történék azért, hogy egy vitézt hoznának eleiben, akit vétkeiért akasztófára ítélték az ítélő bírák! Monda a király: Szerelmes barátom, tudod-e a törvényt? Tudom, feleli az ember és örömet beteljesitem. Mondjál azért három olyan igazat, kinél nagyobb ember nem mondhat!... Feleli a bűnös: első igaz, hogy én mióta élek, mind gyermekségmentül fogva gonosz ember voltam!... Másik igaz: én itt, uram király, igen kényelmetlenül érzem magam!... Harmadik igazam: ha én innen elmegyek, soha én ide magam akaratajával többet nem jövök!... És monda a király: bizony te bölcsen megszabadítád magadat, hát menj el!

A PRIMÁS: No ez ugyan megesett!

FORTUNÁTUS *(egyre jobban az öreg Drághffynénak beszél)*: Szerelmes atyámfia, lélek szerint! Gondoljátok-e kit értsünk e királyon? Magát a felséges Uristent! ki ily törvényt szerze: hogyha valamely gonosztevő az örök ítéletre kerül, mondjon három igazat s megszabadul:

de olyan igazat, hogy pokolbeli ördög annál nagyobb igazat ne mondhasson. Mondja azt, hogy ő nagy bűnös! és minden bűnéről tegyen penitenciát! Másodszor vallja meg, hogy neki az ő bűnei igen kellemetlenek és harmadszor, ha bűnéről feloldoztatik, fogadja meg, hogy soha többé akarátja szerint ebbe az állapotba nem kerül! Hanem ezekután istennek szent parancsolatja szerint akar élni, kinek beteljesítésére aggyon malasztot és segödelmet az atya, fiu és szentlélek örök élő Isten, mind örökkülörökké ámen.

MIND *(keresztet vetnek)*: Ámen.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Édes fiam, nem állanál be hozzám papomnak? *(A primás nevet.)* Vagyon nékem tizenkét udvari papom, de mindet oda adom érted!

A PRIMÁS: Ebhájbul szalonna, Fortunátusból pap.

A PRIMÁS *(feláll)*: Prédikálj még egyet előttem: felszenteltetem magamat fejtül bokáig!... De igazán, fiuk, ha a pápa biboros kalapot küld, felszenteltetem magam pappá, püspökké, akár Krisztussá is.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(ülve marad, csókra nyújtja a kezét Fortunátusnak)*: Hol tanultad a szép prédikációt?

FORTUNÁTUS: Itt tanultam, bűneim termették! Magamról predikálok, mert én tettem ama fogadást! Tanum a szolgám, nagy penitenciában ültem itt mind estétől fogva. Az Isten ígéje lött nekem méreg ellen való orvossággá! Már ezután csak őrző angyalaim lesznek, mert körös-környül megperzselte a lelkem a tűz, a pokolnak tűzből-fonott kalárisa. Immár oly asszonyokra vágyakozik a szüm, akik megértik az ígét és meghallgatják az Isten sugallotta szókat.

ÖREG DRÁGHFFYNÉ *(feláll, bizonytalanul, fél, hogy más is megérti mit mond, de Fortunátusnak tudtára akarva adni beleegyezését)*: Ha tudsz még avagy egy prédikációt, jobb időkben eljőjj, meghallgatom!...

FORTUNÁTUS: Kész szivvel asszonyom! *(Megcsókolja az öreg Drághffyné kezét.)*

A PRIMÁS: No tekergő beszédü, te ugyan megszabadultál! *(Vállára üt Fortunátusnak.)* De most jön az igazi flastrom! Ne félj, mert elviszem atyám-nénjét! *(Nevet s karon fogja az öreg Drághffynét, aki megdöbbenve áll szemben a menyével.)* Ez az én jó leányom! *(Homlokon csókolja Drághffynét s az öreg Drághffynéhez)*: Most elviszem kegyelmedet asszonyom, elrablóm, mint Hunor és Magor a Dul király leányait!... Eb az inge! Hadd maradjanak egy kicsinyég utoljára tanutalan.

DRÁGHFFYNÉ: Nincs szükségem, atyám, tanutalan beszédre! Azzal a könyörgéssel jövők eminenciád elé, méltóztassék engem felvenni valamely apáca kolostorba, holis bűneimért elegendőképpen penitenciázhatok, örömeimért szenvedhetek, bánataimért vigasztalódást nyerhetek!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: Jó szivvel hallom gyermekem e szókat. *(Megcsókolja.)*

A PRIMÁS: Hát akkor én úgy jöttem, mint a zivatar! Mennydörgéssel robbantam be, szivárvánnyal megyek el! Tessék! Papot csinálók a zsidóból, apácát az anyácából, ellenségből barátot, a fiuból leányt!... *(Az öreg Drághffynéhez)*: Csak kettőnkből csinálhatnék még egyszer fialt!

ÖREG DRÁGHFFYNÉ: És a primásból papot!

A PRIMÁS *(derékon érinti az öreg Drághffynét)*: De még egy fodoritom, mindakettő meglesz! *(Elmennek.)*

FORTUNÁTUS *(zavarban van. Először igen kényelmetlenül érezte magát, mikor azt gondolta, hogy egyedül marad Drághffynével. Mikor annak a vallomását hallotta, megnyugodott és megkönnyebbült. Aztán mikor egyedül maradnak, szilárd és elszánt arccal készül arra, hogy adni fogja a hü szerelmest):* Kegyelmes asszonyom! *(Gyöngéden karon fogja s a székhöz vezeti.)*

DRÁGHFFYNÉ *(lehanyatlik a székre. Más ruha van rajta. Egyszerű, hosszú, sima ruha. Hosszan nézi Fortunátust, aki letérdel előtte s áhitatosan néz fel reá. Lassan átengedi neki a kezét, amelyet Fortunátus lágyan, aztán egyre hevesebben csókolgat);* Édes fiam... *(Elvonja a kezét)...* Szánlak...

FORTUNÁTUS: Szánsz kegyelmes asszony?

DRÁGHFFYNÉ *(homlokára szoritja féltényerét, Fortunátus a másikat ismét elfogja s gyöngéden simogatja):* Ó, ne kényszeríts... ne bánts... Hogy mondjam el neked, mit rontott rajtam ez az éjszaka! Hogy feküdtem bajtalan betegen, mégis megbágyadva, mintha kórság gázolt volna le. Ugy egymagamban, olyan mindenkitől elszakítva! Ugy még nem voltam soha!... Eddig... voltak reményeim! Voltak örömeim is, voltak bánataim is: volt életem, ami tele van jóval, rosszal... Már semmim nem maradt!... Nincs már egy meleg nap, egy nyugodt házidélután... Nincs már a jövőmben egy gyönyörű óra, egy nagyszerű csók! Nincs már sehol ott valahol, ami elkövetkezik abban az időben, nincs semmi, semmi!... S ahogy ott feküdtem erőtelen és viaskodtam elevenség nélkül, éktelen beszéddel mondtam el magamnak, hogy olyan vagyok, mint az árnyék... Hogy vegyek magamra, én, már most, magamat megadottan, nagy harcot, nagy munkát!... *(egy percig beletemeti arcát a két tenyerébe, lehajolva maga elé, aztán rémülten):* Nem, nem, édes fiam, ne könyörögj, ne kinozz! Ne gyötörd magad! Késő, késő, késő! Most találkozni, mikor tul vagyok a friss merészség bolyókás együgyűségén... Mindennek vége! Már nem vár rám egyéb, csak elfogyok, elhervadok, mig eléggé megsiratom, megkeserzem elmúlt örömeim temérdek bőségét! *(Sir.)* Dörög nekem az ég s meghasad lelkem a zengéstől... *(sir, hirtelen égő szemmel fölriad)* menj, menj! Átengedlek nekik! Válaszd azt, amelyik közelebb van szivedhez! Nekik adlak és értük lemondok rólad! Meghiszem annak a gyermeknek, hogy bőkezű és termékeny szerelmével meg tud tartani téged magának. És már látom milyen büszkén jelenik meg oldaladnál a világ előtt, mint egy isten-asszony! Dicsértessék és hírré kiáltassék ez a szerelem és adassék neki tisztelet, becsület!... De ha az ellenségek feltámadnak és kákognak, mint a varjak: jaj, ha te boldogtalan, ha visszahullasz apáid sötét ghejtőjába, ó, meghiszem annak a másiknak is amit ígért, annak a másik szegénynek, hogy élni tud és dolgozni neked és örömet ültetett számodra a köszirten és boldogságot ad neked a boldogtalanság kijelölt házában!... Csak én mit tegyek, én mit tegyek hit és bizodalom nélkül... *(Átöleli a fejét és sir.)*

FORTUNÁTUS: Lélek, virág, őrzőangyal...

DRÁGHFFYNÉ: Nem, nem, nem vagyok már az! Nem vagyok őrző angyalod!... Elbocsátalak! Elbocsátalak, barátom! Ész, okosság, lélek, jókedv maradjon tebenned! Tudd meg, tudod, hogy szerettelek, hogy imádtalak! Akkor is, mikor tapostam rajtad, mint a csigán, és megázoltam a lelkedet, mint a virágkertet! De mit tudtam én, ki vagy te és ki vagyok én! Tegnap, ó csak tegnap nyílt meg a szemem, s azok a gyermekek nyitották meg, akik előlrepültek és meghaladtak engem mindenben: de legjobban a szeretetben! a szerelemben! A kin szorongatja össze a szünet! *(Két tenyérrel eltartja magától a Fortunátus fejét.)* Mondd, melyiket választod! Főhajtással reá intek, bármelyiket! Nem állok utadba, utjába és megengedem, reá hajtok!

FORTUNÁTUS: Egyiket sem választom, asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ *(szenvedélyesen megöleli a nyakát)*: Szerelmesem! Eszeveszett lélek! Tudtam! Vártam! De nem reménytettem!... Nem hiszem! nem hiszem! Vigasztalni akarsz! Szerelmemmel felgyullasztani újra a lelkem, álnok vagy te s ha elmégy szememből, megcsalsz!

FORTUNÁTUS: Esküszöm, asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ: Ne esküdj! Ne esküdj!... Értsd meg a szómat, te gyermek, te bolond! Én tegnap tébolyult voltam, eszetlen, örültségeket beszéltem és hazudtam!... Értsd meg, amit mondok! Én szeretlek, én imádlak, de nem megyek veled a kárhozatba! ha üdvösség lesz is valaha belőle! Tud meg hát, hogy el leszünk szakítva egymástól! Ti férfiak oly ostobák vagytok, azt hiszed, a titkos folyosók örökre megmaradnak! Barátom, azokat már be is rakták! Kövel, amit a legszerelmesebb ujjakkal sem tudunk többet kivájni!... És én nem lehetek neked egyéb! Én nem lehetek a te furcsa, bolondos, hihetetlen életednek részese! Nem lehetek a te párod, jóban, rosszban a te társad! Csak messziről gondolhatok és csak a kemény kőfalak közül gondolhatok rád! Csak a híreket leshetem felőled és csak a szívemet marhatom miattad!... Elmegyek, elmegyek én! És nem kötlek meg esküvel: élj, barátom! élj, ahogy tudsz, ahogy lehet! Boldog, és vidám életet! A nagyisten gazdagon gondoskodott rólad! Két fiatal lányt, istennek szárnyas angyalait küldötte neked! Válassz!

FORTUNÁTUS: Soha, asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ *(fellélegzik)*: Soha!... Milyen igen-igen boldoggá tettél evvel a kis szóval! Soha. Halófélben voltam, éltigvaló bánatban fetrengve, már édes öröm járja át csontvelőimet, már gyönyörű és kedves érzések támadnak bennem, már könnyeimet töltöm örömemben!... Ó te nagy déliek, te erős és dicső szív! Hogy háláljam meg istenemnek, hogy benned kipótolt mindent, amivel a sors kegyetlenül sujtott! amivel az irigy pokolbeli ördögök gyötröttek! Megengeszteltetted a szívem és újra felvidult előttem a boldogság bujdosó csillaga! Drágám nekem, add csókotat még egyszer!

FORTUNÁTUS *(odakuszik az ölébe s hevesen csókolja.)*

DRÁGHFFYNÉ: Emlékeztél! Emlékeztél! Egy csókot, ezt, ezt, még ezt a csókot örök emlékeztetre! Elég ennyi emlék neked tőlem? Te kedves gyermekem! *(Szeszélyesen.)* De én akarok neked valamit adni, valami csekélységet! Kell, hogy valami amulétumod maradjon, amit nyakban viselj, vagy abban a te gyönyörűsége sárga, sáfrányszín, arany szín, tündöklő házadban megőrizd, amit én nem látok többé soha! csak lelkemben, ha átrepülök a mérhetetlen nagy időket, a kösziklánál keményebb faladat... vasas dárdáknál borzasztóbb tekintetű férjem uramnak, mely örökre fogva tart... Mi kell neked, mi kedves teneked, vigy valamit ebből a házból, a környékemről, belőlem!... Nincs semmi, amit megtagadhatnék tőled, kevély szerencsémnek mindenható mestere!

FORTUNÁTUS *(szólni akar, aztán elhallgat.)*

DRÁGHFFYNÉ: Na, na, szólj én édesem! *(hozza hajol s cirógatja, becézi)* Látom, hogy van valami amit szeretnél, ó hogyne is volna! Kell, hogy te is csak azt akard, amit én, hogy a te elméd is éppen úgy forduljon, fodorodjon, mint az enyém! No szólj, szólalj meg, én kedvesem!

FORTUNÁTUS: Urnőm, egy kicsinyded ajándékot szívesen elvinnék... Van neked egy kis cseléded kis szolgáló leányod... A neve, ha jól értettem, Perzsi! Add azt nekem. Kedves és kicsiny, és a tied volt. Rólad fog beszélni s érted szívesen gondoskodik rólam...

DRÁGHFFYNÉ *(elsápadt s hosszú, ijedt hallgatás után)*: Legyen a tied.

FORTUNÁTUS: Köszönet és hála!...

DRÁGHFFYNÉ: Á, á! hogy megcsillogott a szemed! Nagyon felragyogott a pillantásod! Te nyomorult! Te nyomorult! Megint megcsaltál, álnok zsidó! Te szentségtelen, leselkedő, kegyetlen, te vad természetű, pártütő, urára támadó háládatlan nemzetség, Isten szétszórta faj! De vigyázz, mert újra kikiáltok az ablakon, hogy máglyára a zsidóval! De most nem menekedsz! te fajtalan! Távozz! Távozz szememből, meg ne érints! Dögleletes a levegő tőled, pestis van a pillantásodban! Egy cselédért, egy rongy kis dögért elcserélsz-e! Álnokmester, kiszámítottad, hogy én már mit sem adhatok, de egy cseléd, az adhat valamit! Hogy micsoda irtóztató tusakodással vívtam magammal, hogy lemondjak róla, a sánta lelkű álnokmester! Azt hittem, megszakad a lelkem, de ha azt mondod, hogy ez kell neked, ez a szenteskedő éredetlen eszü Benigna, avagy a másik, a gyűlöletes, a félelmetes zsidólány, nem szóltam volna egy ígét is, mert megharcoltam magammal és imádkozni bujtam volna el a világ fenekére... De hogy ez a semmirekellő, konyhabüzzel itatott dög kell neki!... Utálatosság! Vigyázz, mert keresztet huzok minden számításodra! mert ha nincs erőm élni, van erőm bosszút tenni! Mélyebben nem gyaláztanak meg asszonyt még soha!

FORTUNÁTUS: Boldogtalan asszony!

DRÁGHFFYNÉ: Valóság, hogy az vagyok! *(kiszól)* Küldjétek be a lányt! *(visszasiet)* Válj köddé, hogy ne lássalak, mert megcsufoló szerencsém vagy te, esztelenül tréfás, hivalkodóan csufoló szerencsém! üres, és hiában való, tántorgó, halálos, gonosz szerencse vetett elem, hogy legyek boldogtalanabb az élet sepredékeinél, és nyomorultabb önmagamnál! *(Perzsi jön.)* De nem leszek méltatlan a vérhez, amely bennem buzog: rettenetes leszek, de felséges, mint az arkangyalok! *(el.)*

FORTUNÁTUS *(int Perzsinek, hogy maradjon.)*

PERZSI *(egy ideig csöndben vannak):* Jaj uram, nincs nekem időm! Dolog van odafenn!

FORTUNÁTUS: Kedves kicsiny madár! *(megsimogatja az arcát).* Csicsergő kis jószág!

PERZSI: Jaj, mi van ott, a nagy pap ur, meg a mi kegyelmes urunk, úgy isznak, mint két csárdai cimbora!

FORTUNÁTUS: Perzsi, nekem adott asszonyod, készülj. Most mindjárt megyünk.

PERZSI: Megyünk? Osztán hova?

FORTUNÁTUS: Haza. Az én palotámba. Ezután nálam leszel, az én kis gazdasszonyom.

PERZSI: Ó biz a nem igen.

FORTUNÁTUS: Mondom, velem jössz.

PERZSI: De ha mondom, nem!

FORTUNÁTUS: Micsoda!

PERZSI: Á, van eszembe elmenni! Nem tudnék én megszokni másutt.

FORTUNÁTUS: Te balgatag, tejbe vajba fürösztel, selyembe, aranyba járatlak!

PERZSI: Á, maradjon csak mindenki olyan ruhába, amilyenbe született!

FORTUNÁTUS: De hallod! te ostoba! szeretni foglak!

PERZSI: Á, szeret engem mindenki!

FORTUNÁTUS: Én vagyok Fortunátus! Hát nem tudod, ki vagyok én!

PERZSI *(nem szól, csak nevet s a vállát rángatja.)*

FORTUNÁTUS: Mi, mit beszélsz!

PERZSI: Én felőlem... Egykutyá az, akármelyik csak férfiember legyek!

FORTUNÁTUS: Hát nem érzed, hogy én más vagyok, mint a többi férfi? Hát nem érzed, hogy csak úgy sugárzik belőlem, hogy én vagyok a Fortunátus! Szerentsés Imre vagyok én! Minden lány, minden asszony utánam néz az ablakon és jobban szeretik az én elvetett rongyait csókolgatni, mint a feszületet! Más, van egy millió, száz millió, de én csak egy vagyok! Nézz rám jól, mégegyszer! hát olyan vagyok én, mint más?

PERZSI: No bizony! Magának is a két szeme közt van az orra!

FORTUNÁTUS *(a meghökkenéstől nem bír szólni.)*

PERZSI: Szeretném tudni, ugyan mi van rajta, olyan különös! Azér hogy csupasz a szája, nem gyerek kend galambom!

FORTUNÁTUS *(homlokára csap):* Megvénhedtem!... Egyszerre szétfoszlott a varázs!... Ha egy gyermek elkiáltja, hogy számárfüle van Midás királynak, az egész világ kacag rajta! De talán nem én nem kellek neked, hanem van már valakid! aki megbabonázott, valami pedrett bajsza, valami kifent legény, káromkodós, iszós, táncos, hej aki áldója! Mi?

PERZSI: Á nincsen nekem senkim, nem kell nékem senki! Tessék engem békin hagyni! Osztán ha kéne valaki, akkor se kéne maga.

FORTUNÁTUS: Végem!... Te senki, te semmi teremtés... Miattad kiket dobtam el! Meg kellene fojtanom, meg kell némitani, hogy ki ne kiáltsa! Rajtam kiád egy cseléd lány!... El fogok tűnni, mint a köd. Minden elfelejti, ki voltam, mi voltam! Már az ablakok zárva maradnak, ha végig megyek az utcán, a templomban nem hallok sóhajtásokat mögöttem gyönyörű asszonyi ajakokról... És nem érzem egész testemben a női szemek perzselő sugárzását s nem fogok tékozolni drága szivekben! Óh, mikor ma kora aggságomra gondolék, ingyen sem véltem, hogy itt a levélfogyasztó ősz, a csupasz águ tél. Magam megéreztem hát végemet! mint a nemes vad, ki rejtekbe vonul meghalni! *(felugrik)* Nem! Nem adom meg magam sorsomnak könnyen! Mi bosszút áll rajtam az asszony? Kevélyen, mint az arkangyal! Jobbik eszem, térj meg!...

DRÁGHFFYNÉ *(belép, a vállára teszi a kezét):* Barátom...

FORTUNÁTUS: Asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ: Fortunátus... menj, szabad vagy... boldog... feloldva minden alól... Óh, mi gyenge és nyomorék asszonyi állatok, hogy mi mindig nyerni és soha veszteni nem akarunk... Mindig zsarolni, soha lemondani, míg itt nincs a kiváltó mély halál... Menj Fortunátus, várnak a Rákoson a rendek... vidd a millió pénzt... most ők vannak soron... Millió vidám perceket árultál eddig boltodban zsidó, hívságos némbereknek... távozz, mint az bolygó égiállat, aki után füst és kénköszag marad és fekete setétség...

FORTUNÁTUS: Asszonyom!

DRÁGHFFYNÉ: Egy szót sem Fortunátus... *(az ajtón kiint):* Jöjjetek!

BENIGNA ÉS DINA *(rémült, mindent értő arccal jönnek be.)*

DRÁGHFFYNÉ *(előre meredve, Fortunátustól sápadtan elhuzódva néznek rá):* Isten áldjon...

FORTUNÁTUS *(becsavarja arcát fekete palástjába s lehajtott fővel el.)*

DRÁGHFFYNÉ *(mély csönd. Akkor Benigna felzokog):* Gyermek!... *(Dina halálsápadtan, szédelegve megmozdul):* Keblemre gyermekek... hisz egyformán szerettük mind a hárman őt...

(Függöny lassan le.)